

Az ökológiai szőlőtermesztés és biobor készítés hazai szabályozása

„In Biovino veritas”

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés	4
II. Az ökológiai szőlőtermesztés meghatározása	6
1. Fogalmi meghatározás	6
2. Történeti áttekintés	9
3. A fenntarthatóság eszméjének megjelenése és fogalma	13
III. Az ökológiai szőlőtermesztés szabályozása	14
1. Első szakasz: A nemzetközi szabályozás	15
1.1 Az IFOAM irányelvek	15
1.2 Az Európai Unió szabályozás alakulása	19
2. Második szakasz: A magyar szabályozás kialakulása	21
2.1 A szabályozás kialakulásának háttere	21
2.2 A hazai intézményi rendszer	22
2.3 A magyar jogi szabályozás - a 140/1999 (IX. 3.) számú rendelet	25
3. Harmadik szakasz: Az EU csatlakozás utáni szabályozás	27
IV. A biobor készítés szabályozása	29
1. A biobor készítés hazai szabályozása	29
2. A bioborra vonatkozó egységes EU-s szabályozás	35
2.1 Az EU bioborra vonatkozó rendeletei	37
V. Az ökológiai szőlőtermesztés és biobor szabályozásának megvalósulása a gyakorlatban	39

1. Az ökológiai szőlészet-borászat magyar helyzete	40
2. Kitekintés: Bordeaux borvidéke (Aquitaine régió)	42
 VI. Összefoglalás	 43
 Felhasznált irodalom jegyzéke	 45
 Felhasznált jogforrások jegyzéke	 50

I. Bevezetés

„A bor a legegészségesebb és higiénikusabb ital.”

/Louis Pasteur/

Témám az ökológiai szőlőtermesztés és biobor készítés szabályozásának vizsgálata Magyarországon, beleértve a vonatkozó nemzetközi és európai uniós szabályokat is, valamint a hatályos szabályozás ismertetése. A szőlő- és borpiaci szabályozás azoknak a szabályoknak az összessége, melyek a bor termelését és kereskedelmi forgalomba hozatalát szabályozzák. E szabályok a polgári jog, a kereskedelmi jog, az agrárjog, a fogyasztói jogok, a büntetőjog és a pénzügyjog területén találhatók. Ebből is kitűnik a szabályok összetettsége és a jogalkotás jelentősége.¹

Először is azért választottam ezt a témát, mert szerintem indokolatlanul kevés figyelem kíséri. Célom az volt, hogy bemutassam, hogy az agrárjog, azon belül a szőlészeti és borászati jog, de még inkább az ökológiai szőlészet és biobor készítés szabályozása fontos területe kell, hogy legyen a jogalkotásnak. Sajnos a magyar mezőgazdaságról a szakemberek, jogalkotók egyre kevésbé nyilatkoznak pozitívan. Pedig észre kell vennünk, hogy a helyzetünk sokkal előnyösebb, nemcsak a régióhoz, hanem sok nyugat-európai országhoz képest is. Különösen igaz ez a szőlészet-borászatra és az ökológiai termelésre. A szőlészetre és borászatra azért, mert Magyarország hagyományosan jó bortermelőnek számít, nemcsak Európában, hanem világviszonylatban is, hiszen 2007-ben a legtöbb bortermelő országok listáján a 16. helyet foglaltuk el.² Az ökológiai termelésre való törekvést és élen járást pedig az tükrözi, hogy a szabályozás igénye viszonylag korán megjelent (főleg a régió országaihoz képest), és sokszor szigorúbb kereteket is adott, amire majd a dolgozatomban is kitérek. Tehát e két terület ötvöződésére – az ökológiai szőlő- és bortermelésre - méltán mondhatjuk, hogy fontos. Jelentőségének másik vetületét pedig maga az ökológiai szőlőtermesztés célja adja.

E termesztési mód célja, hogy érvényre juttassa a termesztett növény természetes biopotenciálját, mindezt úgy, hogy ahhoz megfelelő környezeti feltételrendszert teremtsen. Ez magában foglalja a termőhely, fajta, művelésmód kiválasztását, a talajművelést, tápanyagellátást, fitotechnikát, növényvédelmet. Tehát a cél kettős: egyrészt a szőlő, mint

¹ Bahans, Jean-Marc – Menjucq, Michel: Droit du marché viti-vinicole. Bordeaux, Éditions Féret, 2003. 11.

² OIV 2007-es statisztikája: <http://www.oiv.int/oiv/info/frstatistiquessecteurvitivinicole#bilan> 2012. 02. 21

növény egészségének megóvása, helyreállítása; másrészt pedig olyan eszközök használata, melyek a környezetet minél kevésbé terhelik.³

Ezekkel a célokkal én is egyet tudok érteni, hozzátevé, hogy a bor olyan mezőgazdasági termék, mely emberi fogyasztásra szánt, így egyáltalán nem mindegy, hogy milyen a termelés és a termék minősége. Céлом tehát az is, hogy felhívjam a figyelmet arra, hogy a termelés megvalósulhat ökológiai módon is.

A terület jelentőségét az is adja, hogy maga a szőlőtermesztés és borászat ősidők óta létezik. Magyarországon az első nyomai már a Kárpát-medencébe érkezéskor fellelhetők voltak. Történelmi, írásos emlékek bizonyítják a magyar borkultúra létezését, melynek technológiája évszázadokon keresztül szinte változatlan maradt. Az utóbbi 100 évben azonban a szőlészet-borászat nem túl előnyös átalakuláson ment keresztül. Ahogy a mezőgazdaság egészére, a szőlőtermesztésre, borászatra is igaz volt, hogy a sok vegyszer és a nagyüzemi gazdálkodás károsan befolyásolta az egész ágazat, és a környezet állapotát. Ennek hatására jelent meg valami teljesen új – ami tulajdonképpen a régi hagyományokhoz nyúlt vissza – az ökológiai/biogazdálkodás, Magyarországon egészen pontosan az 1980-as években.⁴ Tehát az ökológiai gazdálkodást igazolja az is, hogy célja a visszatérés abba az állapotba, ami évszázadokon át jól működött.

Témámat rendkívül aktuálisnak is tartom, a biotermékek népszerűségének növekedése miatt. A termékek egyre elterjedtebbek, ám ez nem jelenti azt, hogy a vásárlók is egyre tájékozottabbak lennének. Ezért a jognak nem kis szerepe van abban, hogy meghatározza az ökológiai termelésre vonatkozó szabályokat, ezzel biztonságot teremtve az ilyen termékek körében, igazolva azt, hogy a termék valóban ökológiai gazdálkodásból származik.

Az ökológiai szőlőtermesztésre és biobor készítésre vonatkozó szabályozási gyakorlatra az egyik lehetőség, amit Ausztriában, Németországban, Franciaországban és Olaszországban dolgoztak ki, és Magyarország is ezt követi. Ennek lényege, hogy az IFOAM irányelvek és az Európai Unió szabályozás alapján az országok kidolgozzák a saját technológia-rendszerüket, melyet évente átalakítva adnak ki termelőiknek. Ez a feltételrendszer részletesen meghatározza mindazokat az eljárásokat, melyeket a szőlőtermesztés és a borászat folyamán alkalmazni kell. Ha a termelő megfelel a

³ Szőke Lajos (szerk.): Bioszőlő, biobor- Ökológiai szőlőtermesztés és borászat. Budapest, Mezőgazda kiadó, 2004. 5.

⁴ Szőke 2004. 7.

szabályoknak, akkor megkapja az ellenőrző szervtől a „bio” (vagy az adott országban használatos) jelzést. Ennél a modellnél lehetséges a részbeni átállás is.⁵

Ennek a szabályozási rendszernek és sajátosságainak a feltárására törekszem. Rövid történeti áttekintés és az elméleti háttér vizsgálata után rátérek a vonatkozó szabályozás vizsgálatára, mely több lépcsőben alakult ki. Először a nemzetközi, majd az európai uniós szabályokat végül a magyar szabályozás részleteit fejttem ki.

Dolgozatomban a felhasznált idegen nyelvű szövegek minden esetben a saját fordításomon alapulnak.

II. Az ökológiai szőlőtermesztés meghatározása

1. Fogalmi meghatározás

Az ökológiai szőlőtermesztés gyakorlatilag ökológiai gazdálkodás, tehát először ez utóbbi fogalmát kell meghatározni. Több dokumentumot és szerzőt alapul véve az alábbiakban foglalható össze a fogalmi kör.

A szabályozások vagy éppen a fordítások különbözősége miatt, a fogalmak elnevezése eltérő lehet, ám ez nem feltétlenül utal más jelentésre. Ugyanis az egyes nyelvekben az „ökológia”, „bio-/biológiai” és „organikus” fogalmak szinonimák. Például egy szőlészeti és borászati szótárból kiindulva az „ökológiai szőlőtermesztés” szócikk angol megfelelője „ecological” (ökológiai) vagy „organic” (organikus) viticulture; míg a francia „viticulture écologique” (ökológiai); a német „ökologischer” (ökológiai), „biologischer” (biológiai), „biologisch-organischer” Weinbau (bio-organikus); és végül az olasz viticoltura ecologica (ökológiai).⁶ Tehát nemcsak az egyes országok elnevezési gyakorlata különböző, de még egy országon belül sincs egységes fogalmi rendszer. A továbbiakban ezért csak a magyar elnevezésekre hagyatkozom.

Magyarországon a kezdetben „biológiai” elnevezést felváltotta az „ökológiai” gazdálkodás, amin belül elkülönül a biodinamikus és a szerves-biológiai gazdálkodás. Mindkét szemlélet azt vallja, hogy a mezőgazdasági termelőrendszerek hanyatlásnak indulása miatt az ilyen rendszerekbe való erőszakos beavatkozás egyre kevésbé célravezető,

⁵ Szőke 2004. 16-33.

⁶ Kállay Miklós – Lelkes Lajos: Szőlészeti és borászati szótár. Mezőgazda Kiadó, 2011. 300.

sőt káros következményei lehetnek. Tehát mindkét irányzat megkérdőjelezte a hagyományos mezőgazdaságot.⁷

A biodinamikus termelés kialakulása Rudolf Steiner (1861-1925) nevéhez kötődik, aki antropológiai szemléletet vitt a mezőgazdaságba, azzal, hogy a természet törvényszerűségeinek feltárását célozta meg, ezáltal akarta megteremteni a környezettel való harmóniát. Céljai túllépnek a környezetszennyezés csökkentésén, a leromlási folyamatok visszafordítására törekszik, egyfajta spiritualitással társítva. Példa erre a naprendszer ciklikusságát alapul vevő mezőgazdasági tevékenység.⁸

Az ökológiai gazdálkodás másik irányzata, a szerves-biológiai gazdálkodás kialakulása Hans Müllernek köszönhető. A 30-as években ő hívta fel arra a figyelmet, hogy a mezőgazdaságban az életfolyamatokat mindig teljességükben kell értékelni, hiszen a talaj romló minősége oka a növények és az állatok csökkenő minőségének, ez pedig kihat az emberek egészségére is.⁹

Az ökológiai gazdálkodástól (tehát mindkét csoportjától is) elkülönül azonban az integrált gazdálkodás/termelés. Az integrált gazdálkodás lényege, hogy ötvözi a különböző termelési módokat, az ilyen termelésre vonatkozó szabályok kevésbé szigorúak. Például megengedett a vegyszerek használata nagyobb határértékig, sőt a géntechnológiailag módosított fajok alkalmazása is, ezek a szabályok azonban országonként eltérőek.¹⁰

Az ökológiai gazdálkodás fogalmi megfelelője a magyar szabályozásban és gyakorlatban a bio-, biológiai gazdálkodás is, így ezeket szinonimaként használom a folytatásban. A fentiekből is kitűnik azonban, hogy az összetettsége miatt ennek a fogalomnak a legnehezebb talán a meghatározása.

Először az 1963-as Codex Alimentarius (e dokumentumot a FAO és WHO által közösen létrehozott bizottság alkotta) említi a fogalmat, eszerint: „Az ökológiai gazdálkodás egy olyan holisztikus termelési-gazdálkodási rendszer (a növénytermelésben és az állattenyésztésben), amelyik a nem mezőgazdasági eredetű ráfordításokkal szemben a természetes eljárásokat részesíti előnyben. Ez úgy valósul meg, hogy – ahol csak lehetséges – talajművelési, biológiai és mechanikai módszereket alkalmaznak a szintetikus anyagok

⁷ Armin Bechmann: Mi is az az ökogazdálkodás? In= Sárközy Péter – Seléndy Szabolcs (szerk). Az árutermelő biogazdálkodás alapjai. S. l., Biokultúra Egyesület /Stiftung Leben und Umwelt/, 1993. 33-35.

⁸ A nemzetközi biodinamikus mozgalom története <http://www.biodin.hu/index.php?stilus=lap&hiv=1> 2012. 07. 07

⁹ Bechmann 1993. 34-35.

¹⁰ Sárközy Péter: Pirruszi győzelem In=Sárközy Péter-Seléndy Szabolcs (szerk). Az árutermelő biogazdálkodás alapjai. S. l., Biokultúra Egyesület /Stiftung Leben und Umwelt/, 1993. 25.

helyett.”¹¹ Ez a fogalom egy nemzetközileg elismert dokumentum meghatározása, a hangsúlyt magára a termelési módra helyezi, mely inkább természetes, mint szintetikus.

Tágabb meghatározást ad az 1992-ben megjelent AGENDA 21, mely szerint a fenntartható mezőgazdaság „a Föld állandóan növekvő népességének hosszú távú, biztonságos élelmezését” tűzi ki célul. Tehát a fenntartható mezőgazdasági-élelmiszeripari rendszerek fő jellemzői, hogy „gazdaságosak, kielégítik a társadalom korszerű táplálkozással kapcsolatos igényeit, és megőrzik a környezet minőségét, a világ természeti erőforrásait a jövő generációk számára.”¹² Ebben a fogalomban a fenntarthatóság, az emberiség szempontjai sokkal hangsúlyosabbak a tágabb értelmezés miatt, hiszen a fenntartható mezőgazdaság tágabb fogalom, mint az ökológiai gazdálkodás.

Sárközy értelmezésében (1993) az ökogazdálkodás olyan gazdálkodási mód, mely teljes értékű agrárterméket kíván előállítani környezet kímélően, energiatakarékosan. A helyi viszonyok és a mezőgazdaság körfolyamatainak optimális kihasználására törekszik, a talaj termelőképességének és az ökorendszerek sokféleségének hosszú távú fenntartását és javítását célozza.¹³ Ebben a gondolatban is megjelenik a fenntarthatóság, a hosszú távú és magasabb rendű érdekek.

Kissné Bársony Erzsébet 2000-ben az ökológiai mezőgazdaságot a következőképpen fogalmazta meg: „A föld, a növények, az állatok és az ember harmonikus együttműködésén alapul. Fő célja – az élelmiszerek előállítása mellett – a természetes körforgás fenntartása. E termesztési mód céljaiban, tudatosan nem törekszik a maximális hozamok és teljesítmények elérésére, hanem a leginkább környezetkímélő módszerekkel biológiailag nagy értékű, egészséges élelmiszerek előállítására. [...] Két legfőbb változata a szervesbiológiai és a biodinamikus gazdálkodás.” Talán ez a legteljesebb és legpontosabb fogalom meghatározás, és ez áll legközelebb a mai „ökológiai gazdálkodás” fogalmunkhoz.

Az ökogazdálkodáson belül megvalósuló ökológiai szőlőtermesztés meghatározása pedig Szőke Lajos szerint a következő: „E termesztésmód alapja a talaj és a termőhely viszonyaihoz alkalmazkodó, kártevőkkel és betegségekkel szemben jól ellenálló fajták alkalmazása.” Hozzáteszi, hogy ez a termelési mód a lehető legnagyobb mértékben kihasználja mindazokat az ismereteket, melyek a talajról, növényekről, egyes szőlőfajtákról, az ökológiai tényezőkről, járványveszélyről, kórokozók fellépésének és elszaporodásának

¹¹ Codex Alimentarius - Organically Produced Foods, WHO-FAO, Róma, 2007. Foreword (előszó) 2.

¹² Láng István: Környezetvédelem, fenntartható fejlődés Mindentudás Egyeteme – 9. előadás – 2002. november 11. 6.

¹³ Sárközy 1993. 36.

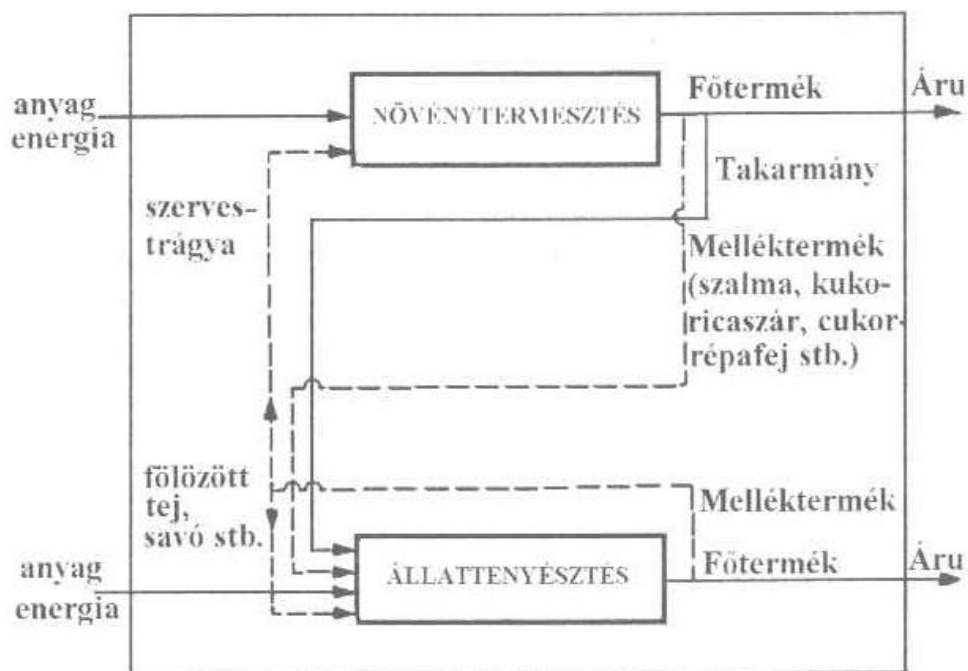
előrejelzéséről, számítógépes szakértői rendszerekről a rendelkezésünkre állnak. Nem használ szintetikus kémiai növényvédő szereket.¹⁴

2. Történeti áttekintés

Az ökológiai gazdálkodás kialakulásának vizsgálatával még jobban megvilágítható a jelenség mibenléte. Ez a gazdálkodási mód tulajdonképpen visszatérés a hagyományos mezőgazdálkodásig, mely a 19. század újításai előtt mindenhol alkalmazásban volt. A (nálunk) hagyományosnak nevezett mezőgazdaságnak az volt a lényege, hogy szerves kapcsolat volt a két fő ágazat – az állattenyésztés és a növénytermesztés között, és ez tartotta össze a gazdaságot. Tehát minden mindennel összefüggött: a takarmánytermelés a trágya mennyiségétől és a föld méretétől, az állattartás pedig a takarmánytermelés mértékétől függött. Mivel kevés volt a külső input (gép, energia, anyag), ezért a fő- és melléktermékek teljes körű felhasználása volt a cél, így a hulladék fogalma szinte nem létezett, hiszen a növénytermesztés és állattenyésztés melléktermékeit fel tudták használni az állatok etetésére, trágyázásra, fűtésre. Ezzel kialakult egy talajból induló és oda visszaérkező termékpálya (1. ábra). Ez a modell – bár ideálisnak és környezetkímélőnek látszik – mégsem volt tartható – gazdasági és környezetvédelmi szempontokból sem. Gazdasági ok volt, hogy a termelés növelése szinte lehetetlen, vagy nagyon munkaigényes volt, a külső erőforrások hiánya miatt. Ezzel összefüggő környezetvédelmi tényező volt, hogy a talaj elszegényedése, erózió növekedése lépett fel; valamint mivel a trágya tárolása nem volt megfelelő, ez a talajvizek szennyezettségéhez vezetett, ami még közegészségügyi szempontból sem volt kívánatos.

¹⁴ Szőke 2004. 13-14.

1. ábra¹⁵

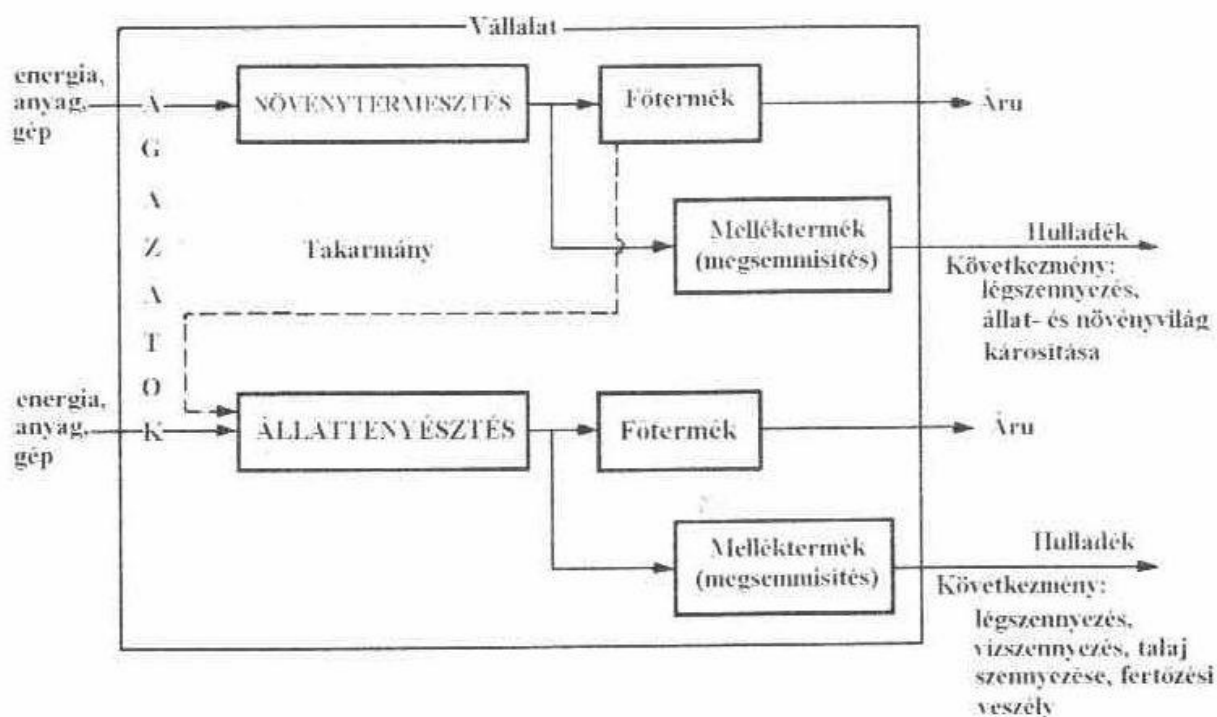

A fent említett tényezők és az, hogy a 19. század technológiai újításokat hozott, valamint az energia – olaj – olcsó ára hatott a mezőgazdaságra: megindult e terület iparosodása. Az újításokhoz tartozik a termelés kemizálása (növényvédő szerek, műtrágyák használata), az új növényfajták nemesítése és állatfajták kitenyésztése, és végül a gépek használatának elterjedése. Így az ipari fejlődés nyomán ipari inputok látták el a mezőgazdaságot, termelőeszköz formájában. Ez két jellegzetességhez vezetett: egyrészt a főtermék-centrikussághoz, vagyis hogy a termelésben igazából csak a főtermékek váltak fontossá és így a melléktermékek hasznosítása gazdaságtalannak tűnt; másrészt pedig a rövid távú (short term) fejlesztéshez, vagyis, hogy a fejlesztésnél mindig csak a közvetlen gazdasági eredmény számított, a környezetbe kerülő melléktermékek és kibocsátott ipari hatások károsító volta nem. Az iparszerű modell további jellemzői voltak még, hogy megszakadtak az ágazati kapcsolatok (az állattenyésztés és a növénytermesztés között); a

¹⁵ Buday-Sántha Attila: Agrárpolitika- Vidékpolitika A magyar agrárgazdaság és az Európai Unió. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2001. 392-393.

koncentráció és specializáció korlátai megszűntek; elterjedt az ágazatok önálló, csak az adott ágazatot figyelembe vevő fejlesztése (2. ábra).

2. ábra¹⁶

Az iparszerű mezőgazdaság nem ugyanazon időszakban kezdődött a nyugat-európai országokban és Közép-Kelet Európában. Nyugat-Európában a mezőgazdaság iparosodása már az I. világháború után megindult, bár inkább a II. világháború után teljesedett ki. Sőt, ezekben az országokban a „hagyományos termelés” elnevezés alatt általában az iparosított termelést értik. A nálunk hagyományos jellegű termelés jellemzői voltak, hogy a vonóerő 70-80 %-a állati vonóerő volt, műtrágyát is csak kismértékben használtak, kemikáliák alkalmazása is nagyon ritka volt.¹⁷ Magyarország mezőgazdaságának iparosodása később kezdődött, ám fokozottan fejlődött: egy évtized alatt elérte a nyugati szintet (1960-70). Ez idő alatt megkétszereződött a termelés hozama és az ipari eszközök felhasználása is

¹⁶ Budai-Sántha 2001. 394-395.

¹⁷ Sántha Attila: A hazai agrárgazdaság környezeti helyzete és az EU-csatlakozással kapcsolatos feladatok. Budapest, BKE Környezetgazdaságtani és technológiai tanszék, 1998. 8.

megtízszereződött. Az iparosított mezőgazdaság hosszú távon még kevésbé volt fenntartható. Ennek gazdasági és környezeti okai is voltak.¹⁸

Először is az iparszerű mezőgazdaság nagy hátránya, hogy a termeléstechikája közvetlenül avatkozik be az élő szervezetekbe és az ökológiai rendszerekbe. Ez a beavatkozás nyilvánvalóan ökonómiai, vagyis gazdasági célokat szolgál.¹⁹ Ám hosszú távon még ezek a gazdasági célok is sérülnek, hiszen mivel csak a főtermékre koncentrálnak a gazdaságok, az erre fordított termelési költségeknek fedezniük kell a melléktermékek kezelését, megsemmisítését is, márpedig ez nem mindig valósult meg. Továbbá az 1973-as olajárrobbanás nem csak az energiahordozókat drágította meg, hanem a belőlük készült kemikáliákat, mint a műtrágyák és növényvédő szerek, így a mezőgazdaságban csökkent a termelés hatékonysága.²⁰

Eme gazdasági okokhoz járultak még a környezetvédelmi tényezők, melyek miatt még inkább megkérdőjelezhetővé vált az iparszerű mezőgazdaság fenntarthatósága. Ekkor alakult ki a fent részletezett integrált termelés, és terjedt el jobban a biogazdálkodás (ökológiai). Ez utóbbi sajátossága, hogy az első években csökkennek a hozamok, ám a talaj-növény kölcsönhatás beállításával jó közepes termés várható. Az ökogazdálkodásból származó termékek magasabb áron, nagyobb biztonsággal értékesíthetőek. Az ökológiai termelőknek alaposabban fel kell készülniük, nagyobb szaktudásra, továbbképzésekre, figyelmesebb munkára van szükségük. Az új ismeretek, szaktanácsadás szerepe is fontosabb. Végül, az ökológiai mezőgazdaságra nyilvánvalóan szigorúbb követelmények vonatkoznak.²¹ Ezért – érthetően - a biotermesztés kezdetben népszerűtlenebb volt, mint az integrált, vagy a hagyományos termelési mód.²²

Az iparszerű mezőgazdaság átgondolásában nagy szerepet játszó környezetvédelmi szempontoknak indokolt a közelebbi vizsgálata, ugyanis nemcsak tagadhatatlan hatásuk volt mind az európai uniós, mind a magyar agrárpolitikára, de egy új szemlélethez is vezettek, mely azóta is meghatározó a világunkban. Ez a szemlélet a fenntartható fejlődésre való törekvés.

¹⁸ Sántha 1998. 8-9.

¹⁹ Sárközy Péter–Seléndy Szabolcs: Az árutermelő biogazdálkodás alapjai. S. I., Biokultúra Egyesület /Stiftung Leben und Umwelt/, 1993. 33.

²⁰ Buday-Sántha 2001. 395.

²¹ Kissné Bársony Erzsébet: Az ökogazdálkodás szabályozási rendszerének EU-konform továbbfejlesztése az Agenda 2000 tükrében. Budapest, Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, 2000. 9.

²² Buday-Sántha 2001. 396.

3. *A fenntarthatóság eszméjének megjelenése és fogalma*

A fenntarthatóság eszméje a 80-as években terjedt el Európában és az egész világon, az 1987-es Brundtland-jelentés nyomán. A jelentés az ENSZ Környezet és Fejlődés Világbizottságának köszönhető, mely 1984-ben alakult és Gro Harlem Brundtland asszony (Norvégia akkori miniszterelnöke) elnöklésével működött. A végeredmény a Közös jövőnk (Our Common Future) című jelentés lett, mely a környezetvédelem és a gazdasági fejlődés összeegyeztethetőségének problémakörére reagált. Ebben a dokumentumban ismertették először a fenntartható fejlődés koncepcióját. Ennek hatása volt az is, hogy az ENSZ közgyűlés 1992-ben a Környezet és Fejlődés Konferenciáját szervezte Rio de Janeiróba. Itt is a fő kérdéskör a gazdasági és környezeti érdekek összeegyeztethetősége volt. A konferencia eredménye több fontos dokumentum lett, pl: Riói Nyilatkozat a Környezetről és Fejlődésről; Egyezmény a Biológiai Sokféleségről; AGENDA-21.²³

Ezután konferenciák sorozata, és a hatásukra megjelenő mozgalmak szerte a világban egy eszme köré épültek: a fenntartható fejlődés köré. Mit takar tehát pontosan ez az egyre többször vitatott kifejezés? A Brundtland Bizottság meghatározása alapján: "A fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen generációk szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációk hasonló igényeinek kielégítését."²⁴ Ez a megfogalmazás azonban túl általános.

Csordás László egy 1997-ben tartott konferencián próbál választ adni e fogalmi kérdésre. Az ő felfogásában a fogalmak tényleg vitatottá válnak, még azt is megkérdőjelezi, hogy a fenntartható fejlődés fogalma újnak tekinthető-e. Szerinte a fenntartható fejlődés koncepciója ökológiai alapokon nyugvó, gazdaságilag jövedelmező és társadalmilag elfogadott eszmerendszer, melyben azonban nincs új elem, csak a szemlélet. Az elmélet nem határoz meg számunkra új termelési módszereket vagy politikai intézkedéseket, melyeket a gyakorlat is tudna hasznosítani. Ebből következőleg maga a fogalom nem természettudományos-technikai, hanem inkább a környezeti, gazdasági és társadalmi szféra sajátos ötvöze. Így háromféle értelmezési lehetőség is adódik a fogalomra: ökológiai, gazdasági és szociális.²⁵

²³ Láng 2002. 4-6.

²⁴ Láng 2002. 6.

²⁵ Csordás László: Gondolatok a fenntartható fejlődésről és a fenntartható mezőgazdaságról. In= A fenntartható mezőgazdaságtól a vidékfejlesztésig. IV. Falukonferencia, Kovács Teréz (szerk.), Pécs, MTA Regionális Kutatások Központja, 1997. 167-168.

Az első, az ökológiai értelmezés szerint a fejlődés akkor tartható fenn hosszú távon, ha a természet erőforrásai tartósan megmaradnak, nem csökkennek. Ez azt jelentené, hogy a még megnyitható erőforrások mennyisége nem csökkenne, a már megnyitottak kitermelése pedig nem érné el az új források felfedezésének ütemét. Márpedig ez már az eszme születésének idején sem volt így. Nem is beszélve a környezetszennyezésről, melynek szintén csökkenő tendenciát kéne mutatnia, ehelyett az is nő.

A második értelmezési lehetőség, a gazdasági, egyszerűen úgy fogalmaz, hogy fenntartható fejlődés az, ha a mai szükségletek és a fogyasztás kielégítése nem megy a holnapi, vagy a jövőbeni generáció szükségleteinek és fogyasztásának rovására.

Végül a szociális definíció, mely tulajdonképpen a fenntartható megélhetés fogalma, azt emeli ki, hogy mivel a kormányzat eszközei szűkek a fenntartható fejlődés biztosítására, ugyanakkor az alacsony jövedelmű társadalmi rétegek nem tudnak lemondani a jövedelmükről e célok érdekében, ezért a kormányzat feladata lenne, hogy jobb helyzetbe hozza ezeket a rétegeket, ezzel előmozdítva a fenntartható fejlődést. Összegezve Csordás László szerint fenntartható fejlődés nem valósulhat meg, mert e három dimenzió külön-külön és együtt sem tartható fenn.²⁶ Ez tehát egy nem túl pozitív megközelítése a fenntartható fejlődés fogalmának, de annyiban hasznos, hogy felhívja a figyelmet a hiányosságokra, hibákra.

Az eszmei háttér után vizsgáljuk meg a fenntarthatóságon alapuló ökológiai gazdálkodás konkrét szabályozását.

III. Az ökológiai szőlőtermesztés szabályozása

Az ökológiai termelésnek két nagy része a növénytermesztés és az állattenyésztés. Az ökológiai szőlőtermesztés nyilvánvalóan az előbbi körébe esik. A magyar szabályozás ezen a téren nagyon érdekesen alakult. Az ökológiai gazdálkodás szabályozásának igénye ugyanis a világ egyes részein korábban jelent meg, mint Magyarországon. Ezért osztható a magyar ökológiai szabályozás 3 nagyobb korszakra.

Kezdetben (a 80-es években) a nemzetközi elveknek az alkalmazása adta a szabályozást. Ezt követően alakult ki fokozatosan az önálló magyar jogi rendszer, természetesen a nemzetközi és az európai uniós elveket alapul véve. Ez a korszak a 90-es évektől egészen 2004-ig tartott, amikor is az EU-hoz való csatlakozásunk miatt az uniós

²⁶ Csordás 1997. 168-169.

szabályozás vált kötelezővé. Ez nem jelenti azonban azt, hogy a magyar szabályozás teljes egészében megegyezett volna az unióssal, hiszen a helyenként szigorúbb vagy éppen az uniós jog által nem rendezett kérdéseket kiegészítették a magyar regulációk. A hiányzó szabályok egyik példája a bioborra vonatkozó szabályozás. Ennek a területnek a jogi rendezéséhez vezető út még változatosabban alakult, ezt a későbbiekben fejtem ki.

1. Első szakasz: A nemzetközi szabályozás

1.1 Az IFOAM irányelvek

Az ökológiai szabályozás nemzetközi hátterének közelebbi vizsgálata nagyon fontos, mert ez volt az uniós és a magyar szabályozásnak is az alapja. A legfontosabb szabályozónak tekinthető szervezet az IFOAM (International Federation Organic Agriculture Movements) volt (és ma is az). E szervezet 1972-ben alakult meg egy „Nature et Progrès” nevű francia mezőgazda szervezet elnökének kezdeményezésére. Az IFOAM feladata olyan alapelvek megfogalmazása, melyek megadják az ökológiai mezőgazdaság általános kereteit a regionális és helyi szervezetek számára. Ezeket az elveket az IFOAM először 1980-ban tette közzé, és azóta folyamatosan frissíti.²⁷ Az irányelvek vonatkoznak az „ökológiai”, „bio” vagy egyéb ugyanolyan jelentésű jelzéseket használó üzemeket elismerő és ellenőrző eljárásokra, az általuk való termékfeldolgozásra és értékesítésre vonatkozó szabályokra. Az önálló magyar szabályozás kialakulása előtt ezek az elvek voltak érvényben, melyek 9 csoportra bonthatóak: alapvető célok; az alapelvek érvényességének feltételei; növénytermesztésre vonatkozó szabályok; állattartás szabályai; raktározás, szállítás, feldolgozás szabályai; a címkézés és fogyasztó tájékoztatásának szabályai; ellenőrzés és minősítés; az irányelvek ellenőrzése és végül a függelékek.²⁸

Az alapvető célok megadják a szabályozás keretét, elvi hátterét. Ezek az ökológiai mezőgazdaság fogalmából következően magukban foglalják a megfelelő mennyiségű és nagy tápértékű élelmiszerek előállítását; a természet rendszerével való összhangot; cél még a biológiai ciklusok kihasználása a talajművelésben, növénytermesztésben, állattenyésztésben; hosszú távú talajtermékenységre való törekvés és a felújítható tartalékok széleskörű felhasználása; a szerves anyagok és tápanyagok zárt rendszerben való feldolgozása; minél több újrahasznosítható termék és anyag használata; a mezőgazdasági

²⁷ IFOAM Basic Standards <http://www.organic-world.net/ifoam-norms0.html?&L=0> 2012. 07. 13

²⁸ Sárközy-Seléndy 1993. 61-62.

tevékenység környezetkárosító hatásának mérséklése; genetikai sokféleség elérése; a gazdálkodóknak megfelelő jövedelem biztosítása; továbbá a mezőgazdaság szociális és ökológiai hatásainak a figyelembevétele. Ezek a célok határozzák meg tehát a nemzeti szabályok irányát is.²⁹

Az irányelvekkel kapcsolatban fontos megemlíteni, hogy ezek olyan keretelvek, melyeknek megfelelően nemzeti szabályozások kialakítása szükséges, önmagukban nem szolgálnak termelési irányelvként. Az irányelvek első csoportja: az átállással kapcsolatos szabályok. Az átállás olyan folyamat, melynek célja egy meghatározott időtartam alatt gazdaságilag is életképes és tartós agrár-ökorendszer kifejlesztése, és az egész üzem átállása, az állattartásé is. Fontos, hogy a hagyományos és ökológiai üzembrészeket nem lehet oda-vissza váltogatni. Az átállás történhet fokozatosan is, ám az irányelveknek minden területen kezdettől fogva érvényesülniük kell. Minden esetben szükséges egy átállási terv, melyet a tanácsadónak és az ellenőrnek kell megvizsgálnia, kiigazítani. A következőket kell tartalmaznia: a gazdálkodás előéletét; a jelenlegi helyzetet, eltéréseket az irányelvtől(ha van); egész üzemre kiterjedő folyamatos átállási tervet; a változtatást igénylő tényezőket, az időszak következtében fellépő korlátokat, hiszen az átállási idő nem lehet több, mint egy teljes vetésforgó időtartama. Nagyon fontos az elkülönítés párhuzamos termelés esetében, vagyis az ökológiai gazdálkodás elkülönítése térben a nem ökológiaitól. Az átállási időtartama általánosságban 2 év, tehát akkor kaphat „ökológiai gazdálkodásból származó” minősítést a termék, ha az irányelv kritériumainak a termelési ciklus előtt 2 évvel már megfelel a termelő. A nemzeti szervezetek rövidebb vagy hosszabb időtartam után is minősíthetnek, de ez 1 évnél nem lehet kevesebb, és mindkét esetben szükséges a korábbi mezőgazdasági földhasználat igazolása. Az átállási idő alatt kereskedelmi forgalomba hozott termékek jelölése a következő: „átállás alatti ökológiai mezőgazdaságból származó termékek”, ám ekkor is szükséges minimum 1 év irányelveknek megfelelő gazdálkodás. Fontos, hogy az átállást jelző címkéket jól meg lehessen különböztetni a már átállt termékek címkéjétől.³⁰

Az irányelvek pontosan meghatározzák a növénytermesztésre vonatkozó szabályokat. Ezek kiterjednek a környezeti feltételekre, a fajok és fajták kiválasztására, a vetésforgókra, trágyázásra, károkozók és gyomnövények visszaszorítására, a növekedésszabályozók és műanyagok használatának kérdésére, végül a vadon termő és természetes termékekre. Ezekből kiemelnék, egy-két, a szőlőtermesztés szempontjából

²⁹ Sárközy-Seléndy 1993. 62.

³⁰ Sárközy-Seléndy 1993. 62-63.

lényegesebb szabályt. A megfelelő ökológiai szőlőtermesztés előfeltétele a környezeti feltételek kialakítása. Mindenfajta szennyeződés kerülendő és kivédendő, ennek érdekében ajánlásokat kell tenni, különös figyelemmel az öntözővízre. A szerves anyagok elégetését (pl. tarlóégetés) minimális szintre kell csökkenteni. A megfelelő környezet megteremtése után jöhet a fajok és fajták kiválasztása. Elsősorban olyan fajták ajánlottak, melyek jól ellenállnak a kártevőknek és jól alkalmazkodnak a talajviszonyokhoz is. Ilyen csemegeszőlő-fajták az akkori magyar szakirodalom szerint például a kiváló piaci értékű Vosztorg és Arkadija, vagy a jó piaci értékű Sarolta, Dacsnoj, stb.³¹ Lehetőleg a genetikai sokféleség szempontjait is figyelembe kell venni és fontos, hogy már a vetőmag és a vásárolt ültető anyag is minősített ökológiai termelésből származó legyen. A vetésforgóknál fontos szempont, hogy változatosak legyenek és lehetőleg tartalmazzanak hüvelyeseket is (főleg ott, ahol nincs állattartás). A trágyázás az egyik legterjedelmesebben szabályozott kérdés, ez utal a jelentőségére. Összefoglalva: a trágyázás célja, hogy fokozza a talaj termékenységét és biológiai aktivitását.³² Tilos mindenféle szintetikus nitrogénműtrágya, csak szerves formájú nitrogént, szerves trágyát és komposztokat lehet alkalmazni. Elsősorban a helyben megtermelt szerves anyagok felhasználása a cél.³³

Ugyancsak fontos kérdés a károkozók és gyomnövények visszaszorítása, ami már azzal is megelőzhető, ha az előző rendelkezéseknek megfelel a termelő, plusz módszerek pedig a zöldtrágyázás és a talajtakarás. A károkozók természetes ellenségeinek védelmét is erősíteni kell. Tilos a szintetikus biocid, a gyomirtók és növekedésszabályozók használata. Csak az alábbi műanyagok használhatóak: polietilén, polipropilén és egyéb polikarbonát anyag, és csak az alábbi célokra: növények, területek és siló takarása, mulcsként, rovarhálónak, azzal a megkötéssel, hogy használat után rögtön el kell őket távolítani.

A következő rész a raktározás, szállítás, feldolgozás. A raktározás legfontosabb követelménye, hogy az ökológiai és nem ökológiai termelésből származó termékeknek csak becsomagolt és címkézett állapotban megengedhető az együttes tárolásuk. Ki kell zárni a szennyeződés és a károkozók lehetőségét is, raktáron belül és a külső hatást is. Alapvető követelmény a megfelelő hőmérséklet. A szállításnál is ügyelni kell a keveredés elkerülésére, itt is érvényes azonban a csomagolás és címkézés kivétele. A feldolgozás alapkövetelménye, hogy csak fizikai, mechanikai és fermentációs eljárások vagy ezek kombinációi alkalmazhatóak. Adalék és segédanyagok a következő korlátozásokkal

³¹ Václav Krivánek: Csemegeszőlő-fajta ajánlat. In= Szőke Lajos (szerk.) : Szőlőfajták – A szőlő környezetbarát termelése. Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1995. 108-109. o.

³² Sárközy-Seléndy 1993. 64-65.

³³ Szőke Lajos: Szőlőfajták – A szőlő környezetbarát termelése. Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1995. 16.

megengedhetőek: ha védik, megőrzik a termék tápértékét; ha a termék minőségét és stabilitását segíti elő; ha nem lehet hasonló terméket előállítani adalék nélkül; ha megengedett mértékű a felhasználás. Csak a legszükségesebb mértékű csomagolás engedélyezett, tiszta és élelmiszeripari minőségben. Tilos az ólom, PVC vagy egyéb klórozott műanyagból készült csomagolás alkalmazása.³⁴

A forgalomba hozatal szabályainak célja, hogy a fogyasztók tájékozottak legyenek a termelés körülményeit illetően.³⁵ A szőlő, mint növény nem szorul címkézésre, az csak az abból gyártott termékek esetében releváns (szőlőlé, must, bor, borpárlat, stb.) Ezeknek szabályozásáról, így a címkézésükről is, majd később esik szó.

Fontos az ellenőrzés és minősítés kérdése. Ennek első lépése az adatnyilvántartás, melynek a termékre vonatkozó minden adatot tartalmaznia kell, hogy nyomon követhető legyen a termeléstől az értékesítésig. Ez az alapja az ellenőrzésnek, melyet a szükséges tudással rendelkező ellenőr végez. Ez egy független tevékenység, az ellenőrnek nem fűződhet gazdasági érdeke a termék minősítéséhez, és el kell különülnie a szaktanácsadási és minősítési tevékenységtől is. Az ellenőrzés évente legalább egyszer zajlik, az ellenőr kikérhet bármilyen információt, nyilvántartást. A tevékenység két részből áll:

1. technikai rész – szempontjait rögzítik az irányelvek,
2. adminisztratív rész – a felhasznált és a kibocsátott anyagok összehasonlítása.

Az ellenőrzés természetesen bizalmasan zajlik, az ellenőr és az ellenőrző szervezetek titoktartásra kötelezettek. A tevékenység gyakorlatilag a minősítésre irányul, így az eljárás eredménye egy szerződés az üzem és a minősítő szervezet között, mely tartalmazza a szankciókat is. A minősítési tevékenység része kérdőív, üzemlátogatási jegyzőkönyv, melyet egy független minősítő testület végez. E szervezetek tervet is kötelesek készíteni a rendszerről, mely a terméket a termelőtől a felhasználóig „juttatja” el. A minősítő okirat egy tranzakcióra vonatkozik.³⁶

³⁴ Sárközy-Seléndy 1993. 65-71.

³⁵ Sárközy-Seléndy 1993. 71.

³⁶ Sárközy-Seléndy 1993. 72-73.

1.2 Az Európai Unió szabályozás alakulása

Az Európai Unió agrárpolitikájában a fenntartható gondolkodás az 90-es évek elején vált hangsúlyossá, ekkor került sor a Közös Agrárpolitika (KAP) reformjára, mely először emelte a célkitűzések közé a környezetvédelem fontosságát.³⁷

A nemzetközi IFOAM irányelvek mellett szükség volt egy konkrét szabályozásra is, ami a Tanács által 1991. június 24-én meghozott 2092/91/EGK rendeletben valósult meg, mely a mezőgazdasági termékek ökológiai termeléséről, valamint a mezőgazdasági termékeken és élelmiszereken erre utaló jelölésekről szól (továbbiakban 2092/91/EGK rendelet).³⁸

A rendelet preambulumban találjuk azokat a tényezőket, melyek elvezettek a megalkotáshoz. Ezek közül kiemelendő az a tény, hogy egy ilyen szabályozás szerepe nem elhanyagolható a környezetvédelemben, és a vidéki környezet megőrzésében. További fontos tényező a fogyasztói kereslet megnövekedése az ökológiai gazdálkodásból származó élelmiszerek, mezőgazdasági termékek iránt, hiszen ez egy új mezőgazdasági piac kezdeményeihez vezet. Fontossá vált, hogy az ilyen termékek meg legyenek különböztetve, és hogy a vevők ismerjék az előállítás körülményeit. Mivel ilyen szabályozások már voltak az egyes tagállamokban, szükségessé vált az egységesítés. Az egységes szabályozásnak védő szerepet is szántak, hiszen a termelésre, címkézésre, ellenőrzésre vonatkozó szabályok megfelelő keretet biztosítanak azon termelők számára, akik ezzel foglalkoznak; és megteremtik a tisztességes verseny feltételeit is. Továbbá segítségükkel elkerülhető a névtelenség, átláthatatlanság a bio-piacon, ezzel a fogyasztói bizalom is növelhető. Mivel az ellenőrzés kiterjed a teljes termelési folyamatra, és az ezekben résztvevő minden gazdasági szereplőre, ezért egy rendszeres ellenőrzést végző rendszer működtetése szükséges, aminek eredménye rákerülhet a termékek címkéjére.³⁹

A szabályozás hatását az mutatja, hogy az EU tagállamaiban 1993 és 1999 között 890 000 hektárról 2,2 millió hektárra nőtt az ökológiai módszerekkel művelt mezőgazdasági összterület; az ökotermelők száma pedig 35 000-ből 97 000 fő lett.⁴⁰

³⁷ Ángyán József–Menyhért Zoltán: Az EU-konform mezőgazdasági stratégiaváltás legfontosabb területei és feladatai a növénytermesztésben. In: Magyarország az ezredfordulón Stratégiai kutatások a Magyar Tudományos Akadémián Műhelytanulmányok – Környezetbarát mezőgazdálkodás. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1999. 12-13.

³⁸ Halmai Péter: Az EU Közös Agrárpolitika (CAP) reformjának elméleti alapjai. Gödöllő, SZIE GTK Európai Tanulmányok Központja, 2001. 60.

³⁹ 2092/91/EGK rendelet Preambulum.

⁴⁰ Kissné Bárony 2000. 19.

A rendelet kifejezetten a növénytermesztés, növényi eredetű élelmiszer előállításának szabályait tartalmazza. A termékek köre: minden olyan mezőgazdasági termék, vagy abból készült élelmiszer, amely ellenőrzött biogazdálkodásból származik. A rendelet kiterjed az előállításra, ellenőrzésre, értékesítésre.⁴¹ Mivel a szabályozás az IFOAM irányelveken alapul, így csak az eltérésekre térnek ki.

Az első és talán legfontosabb különbség a nemzetközi irányelvekhez képest, hogy az uniós rendelet szabályai a tagállamokban kötelezően alkalmazandóak, nem csak útmutatóként szolgálnak. Tehát aki ökológiai termelésbe kezd, az köteles ezt a tagállamán belüli ellenőrző hatóságnak bejelenteni. Az ellenőrző szerv nemcsak hatósági lehet, létrehozhatóak erre a célra magán vagy társadalmi testületek is. Az államnak nincs feltétlenül közvetlen ellenőrző szerepe, csak az ellenőrzés biztonságát kell felügyelnie. Különbségek vannak az átállás tekintetében is: 2, vagy 3 év legalább. A feldolgozásra vonatkozó szigorúbb szabály, hogy már e szakaszban is maximum 5 %-nyi lehet a nem ökológiai gazdálkodásból származó összetevő. Az elkülönítés szabályai is hangsúlyosabbak: nem elég formális elhatárolás, tényleges határokat (fal, sövény, kerítés) kell alkalmazni a hagyományos és az ökológiai termelés helyszínének elválasztására. Az adminisztratív tevékenység is szigorúbb, kötelező a könyvelés a gazdálkodóknak, az anyagok nyilvántartása, az adásvételek feljegyzése.⁴²

Az EGK létéből fakadóan fontos kérdés az importálás harmadik (nem EGK tagállam) országokból. Az importálás fő szabálya, hogy csak olyan országból lehet bioterméket importálni, melyet külön speciális Bizottság jegyzékbe vesz. Kezdetben ezek csak olyan országok lehettek, ahol egyenértékű termelési feltételek voltak. Ez a szabály túl szigorúnak bizonyult, így később enyhítettek rajta, de 1993 januárjáig még így is csupán 5 országot vett a Bizottság jegyzékbe, ezek: Ausztria, Svájc, Ausztrália, Izrael, Argentína.⁴³ Ezért kiemelendő, hogy Magyarország akkori ellenőrző szervezete, a Biokultúra Egyesület 1995-ben került fel erre a listára, a közép-kelet európai régióban elsőként.⁴⁴

Az EU ezen „ökorendelete” 2007-ig maradt hatályban, ekkor a Tanács 834/2007 EK rendelete hatályon kívül helyezte.

⁴¹ Sárközy-Seléndy 1993. 77.

⁴² Sárközy-Seléndy 1993. 78.

⁴³ Sárközy-Seléndy 1993. 78-80.

⁴⁴ Kissné Bárony 2000. 78.

2. Második szakasz: A magyar szabályozás kialakulása

2.1 A szabályozás kialakulásának háttere

Magyarországon az ökológiai termelés a fejlett, nyugat-európai országokhoz képest sok szempontból kedvezőbb helyzetben van. Ennek az egyik oka – a már fentebb kifejtett – később beindult iparosodás a mezőgazdaságban, hiszen így az igazi iparszerű termelés csupán 2 évtizedig tartott (1965/70-1989/90), ellentétben a nyugat-európai országokkal, ahol ez az időszak legalább 50-60 évig tartott. Tehát Magyarországon a talajok tisztábbak voltak, kevésbé szennyezettebbek kemikáliákkal, a természeti károsodás is enyhébb volt a nemzetközi átlaghoz képest.

A másik ok a tudatos környezet- és természetvédelmi politika. Itt azért előnyösebb a helyzet, mert mire a magyar mezőgazdaságban megkezdődött az iparosodás, addigra a kemizálás hátrányai is ismertek voltak, nemcsak az előnyei, így sikeres és színvonalas növényvédelmi hálózat épülhetett ki az országban, melyet a mezőgazdasági üzemekben szakmérnökök irányítása alatt szakmunkások végeztek. További előny, hogy mindig is nagy volt az ország fajgazdasága (kb. 3000 magasabb rendű növény- és 42 000 állatfaj található itt), megmaradásukhoz hozzájárult az, hogy a nagyüzemek nem művelték meg a géppel meg nem művelhető területeket, melyek túl meredekesek vagy mélyen fekvőek voltak (vizes rétek), így ott az eredetihez nagyon hasonló élővilág alakult ki. Később ezek mind védett területekké váltak. Ezenkívül az állatsűrűség is kisebb itt, mint a nyugati országokban, így azok a környezeti károk, melyek az állattenyésztés nyomán jelennek meg, lényegesen csekélyebbek.⁴⁵

Ám nálunk is megjelentek az iparosodás káros hatásai. Ezek 3 csoportba sorolhatóak: a földhasználat hibái, a kemizálás és az intenzív állattenyésztés melléktermékei, valamint a hígtrágya és állati tetemek.⁴⁶ Ezek közül a földhasználat problémáját fejtem ki bővebben.

Magyarországon a föld leértékelődése és a helytelen földhasználat miatt a földvédelem nem volt túl magas fokú. A mezőgazdasági termelésből nagy arányban vontak ki földeket – jó minőségüket is – és ipari célokra, településfejlesztésre használták fel. A művelésből végleg kivont föld mennyisége 1938-1990 között 460.000 ha volt, és ez

⁴⁵ Buday-Sántha 2001. 397.

⁴⁶ Sántha 1998. 9.

folytatódott a '90-es években is, míg végül 1994-re az 1938-ban még 81,2 %-nyi mezőgazdasági területek 65,8 %-ra csökkentek.

1. táblázat⁴⁷

**Területhasználat alakulása Magyarországon
(1938-1994)**

1. táblázat

	1938	1990	1994
	%		
Mezőgazdasági területek	81,2	69,6	65,8
Erdőterület	11,9	18,2	19,0
Termőterület	93,4	88,5	85,5
Művelésből kivont terület	6,6	11,5	14,5

Ráadásul ezeknek a kivont termelőterületeknek a csökkenése nem növelte olyan nagy arányban a gazdasági fejlődést. Hiányzott a jó minőségű termelőhelyeknek (pl. a szőlő- és borvidékek egyes dűlőinek) a kellő védelme is. A 90-es években a szőlő- és gyümölcsültetvények 20-30 %-a nagyon alacsony fokon volt hasznosított, vagy teljesen kihasználatlan.⁴⁸

A szabályozás kialakításánál tehát ezen szempontokat együttesen kellett figyelembe venni.

1.3 A hazai intézményi rendszer

Az ökológiai gazdálkodás önálló magyar szabályozásának megalkotásáig a nemzetközi és európai szabályozás elvei hatottak: az IFOAM irányelvek és az EGK 2092/91 számú rendelete. A magyar szabályozás kialakításához tartozik az intézményrendszer kiépítése. Ennek első lépéseként szükség volt egy olyan ellenőrző szervre, mely elvégzi a

⁴⁷ Sántha 1998. 9.

⁴⁸ Sántha 1998. 9-10.

biotermelést jelző termékek termelésének, kezelésének, importálásának és forgalmazásának ellenőrzés alatt tartását, az EGK és az IFOAM irányelveknek megfelelően. Ez a szerv kezdetekben – a biotermesztés beindulásakor, 1986-ban – egy holland szervezet volt, a SEC (Stichting Ekomeerk Controle), mely rendelkezett magyarországi képvisellel. Később ez a szervezet Skal néven működött tovább és ellenőrző-minősítő tevékenységét az EU 2092/91-es rendelete alapján látta el. A szervezet védjegye az EKO, mely bizonyítja, hogy a minősített termék megfelel az EU rendelet feltételeinek. A minőségbiztosítási rendszer két szabványrendszernek is megfelelt: 1997-től az EN 4511 szabványnak és az ISO 9002 szabványnak is (a belső szervezeti működésük).⁴⁹

Az első igazi magyar ellenőrző szerv, a Biokultúra Egyesület (ma: Magyar Biokultúra Szövetség) kezdetben a SEC-kel megosztva látta el a feladatokat. Ám fokozatosan önálló minősítő szervvé vált: 1987-ben az IFOAM teljes jogú tagja lett; 1991-ben saját feltételrendszere is nemzetközi elismertséget kapott;⁵⁰ 1994-ben pedig az IFOAM akkreditálta ellenőrző-tanúsító szervezetként (a világon az elsők között).⁵¹ Az Egyesület két fontos vezető szerve a Közgyűlés és a Vezetőség volt. Ezek mellett működött a Szakmai és a Minősítő Bizottság. Ez utóbbi volt jogosult a Biokultúra Egyesület védjegyének kiadására.⁵²

A Szakmai Bizottság volt a termesztési és minősítési feltételek kidolgozója. A feltételrendszer először „Biotermékek termesztési és minősítési feltételei” néven jelent meg 1991-ben.⁵³ Tartalmazta az ökológiai termelési eljárásait, minőséget szavatoló tényezőket, melyek a növénytermesztésben és állattartásban voltak alkalmazandók.⁵⁴

A szabályok csak saját tagjaikra voltak kötelezőek, tehát aki biotermékeket akart termeszteni, annak be kellett lépnie az Egyesületbe. Ez egy szerződés keretében történt, melyben a termelő vállalta az ellenőrzéssel járó kötelezettségeket, az Egyesület pedig az ellenőrzés lefolytatását, majd a termék minősítését. Az ellenőrzési folyamat többlépcsős volt és kiterjedt minden fontos részletre. Első lépésként szükség volt a biotermelésre jelentkező üzem nyilvántartásba vételére, ahol fel kellett tüntetni az üzem adatainak és területének részleteit, valamint a biotermelésre való átállás körülményeit – az átállási tervet. Az üzemi kérdőív megküldésével együtt a biogazdálkodó megkapta a Biotermékek termesztési és minősítési feltételeit is, még az üzemi látogatás előtt. A következő lépés volt a termelői

⁴⁹ Kissné Bársony 2000. 66-67.

⁵⁰ Sárközy–Seléndy 1993. 242.

⁵¹ Roszik–Bánfi 2010. 11.

⁵² Kissné Bársony 2000. 63.

⁵³ Sárközy–Seléndy 1993. 219.

⁵⁴ Kissné Bársony 2000. 63.

nyilatkozat tétele, mellyel a termelő fél elkötelezte magát a biotermelés mellett. Több résztvevő esetén külön – külön kellett nyilatkozatot tenni. Ezt követte az ellenőr üzemlátogatási jelentése, aki talajvizsgálatokkal térképezte fel, hogy az üzem megfelel-e az Egyesület feltételeinek és minősíthető-e abban az évben.⁵⁵

A Biokultúra Egyesület tagjai termesztési és együttműködési szerződést is köthettek, ha olyan biológiai termék-értékesítést akartak folytatni, melyhez az Egyesület nevét, minősítését vagy segítségét kívánták felhasználni. A szerződés évente megújítható volt. Itt is szükség volt helyszíni szemlére, mely során meghatározták az átállás pontos menetét. Az átállási időszak végén pedig a termelő használhatta az „ellenőrzött biotermék” elnevezést. A minősítő tanúsítvány megszerzésének azonban több feltétele volt: terület szemléje; talajvizsgálatok értékelése; átállási terv ismertetése; szerződéskötés; termelői nyilatkozat; tagsági viszony; biotermelés alapismereteinek megszerzése és ennek igazolása; ellenőrzés lefolytatása; termék készletre vételének bejelentése; a tartozások kiegyenlítése; a minősítő Bizottság által a tanúsítvány megküldése.⁵⁶

Az Egyesület munkáját az elkülönült szakosztályok könnyítették meg, pl. az 1992-ben alakult Altervitis, ami a bioszőlő, biobor szabályozásával foglalkozott, vagy a biodinamikus szakosztály. A Biokultúra Egyesületnek 1200 tagja volt 1997-ben, 99-re ez már 1500-ra emelkedett. Az Egyesület tevékenysége határozottan kedvező hatással volt a termelésre: a magyar biotermékek kezdtek megjelenni a nyugati piacon.

Idővel szükség lett egy új szervezetre: a Biokontroll Hungária Kht.-ra, melyet a Biokultúra Egyesület hozott létre az ellenőrzési feladatok ellátására, 1996-ban. Ettől kezdve ennek az önálló, jogi személyiséggel rendelkező társaságnak volt a feladata a biotermékek teljes előállítási és feldolgozási folyamatának az ellenőrzése. 1998. január 1.-től a szervezet megkapta az Egyesülettől a tanúsítás jogát is, és ezzel együtt megszűnt az Egyesület korábbi Minősítő és Ellenőrző Bizottsága is.⁵⁷ 2002-re a Biokontroll a Nemzeti Akkreditációs Testülettől megkapta az MSZ EN 45011:1999 szabványt, 2004. február 21-én pedig az IFOAM akkreditációjának is megfelelt.⁵⁸ Az új független szakértői szervezet általi ellenőrzés – mely kiterjedt a teljes gazdálkodási folyamatra - biztonságot nyújtott a biotermékeket kereső fogyasztóknak, amint az a minőségi tanúsító jegy is, amellyel a szervezet ellátta a terméket. Ez a tevékenység az IFOAM ajánlásokon, ez EU-s

⁵⁵ Sárközy–Seléndy 1993. 191-203.

⁵⁶ Sárközy–Seléndy 1993. 239-241.

⁵⁷ Roszik-Bánfi 2010. 10.

⁵⁸ Dr. Roszik Péter: A biológiai termesztés helyzete és kilátásai Magyarországon. In=Dr. Rózsás Attila (szerk.) A magyar agrár-és vidékfejlesztés kilátásai. Budapest, Agroinform Kiadó, 2010. 59.

szabályozáson és a Biokultúra Egyesület előírásain alapult. A minősítésnek komplex módon kellett megvalósulnia, a teljes előírásrendszerre figyelemmel. Az ellenőrzést (politikailag, szakmailag és kereskedelmileg is) független szerv végezte, önálló ellenőrök segítségével, így biztosítható volt az elfogulatlan döntés.⁵⁹ 2007-től e szervezet Biokontroll Hungária Nonprofit Kft. néven működött tovább.

Egy másik, a Biokultúra Egyesületről „levált” szervezet a Bioszaktanácsadó Bt. volt, mely 1997-től kezdte meg szaktanácsadói tevékenységét. Ez a szervezet gondoskodik a termelőkkel való kommunikációs feladatokról: kapcsolatot tart fenn velük, ellátja őket a szükséges információkkal és ismeretekkel. A szervezet munkáját 5 regionális tanácsadó szerv segíti. Ez a tevékenység azért nagyon fontos, mert a termelők nagy része nem rendelkezik az ökológizálkodáshoz szükséges ismeretekkel, szakképzettséggel.⁶⁰

A Biokultúra Egyesület és a két tőle függetlenedett szerv szakmai kapcsolatot tartott fenn mezőgazdasági szakképző intézetekkel, kutatóintézetekkel, az Agrárkamarával és Gazdaszövetséggel, valamint az önkormányzatokkal és térségi társulásokkal is.⁶¹

Ez az ökológiai termelésre vonatkozó ellenőrző – minősítő rendszer 1999-ig maradt fenn ilyen formában. A rendszer jól működött, amit bizonyít, hogy az ökológiai gazdálkodást folytató üzemek száma 136 %-kal emelkedett 1998-1999-ig, ugyanebben az időszakban az ellenőrzött mezőgazdasági terület pedig 159 %-kal. Így 1999-ben 470 ilyen jellegű vállalkozás folyt 35 749 hektárnyi területen.⁶²

A probléma csak az volt, hogy nem létezett olyan hazai jogszabály (és akkor még az EU-s sem volt kötelező), melynek segítségével szankcionálni lehetett volna a szabályszegést, hamisítást.⁶³ A jogszabályba foglalás így egyre sürgetőbb lett.

2.3. A magyar jogi szabályozás – a 140/1999 (IX. 3.) számú Kormány rendelet

1999. szeptember 3.-án fogadta el a Kormány a 140/1999 (IX. 3.) számú rendeletet „A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai követelmények szerinti előállításáról és forgalmazásáról és jelöléséről”; majd 2000 januárjában a 2/2000. (I. 18.) FVM-KöM együttes rendeletet, mely „A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai követelmények szerinti előállításának, forgalmazásának és jelölésének részletes szabályai”

⁵⁹ Kissné Bársony 2000. 63-65.

⁶⁰ Kissné Bársony 2000. 67-69.

⁶¹ Kissné Bársony 2000. 69.

⁶² Buday-Sántha 2001. 398.

⁶³ Kissné Bársony 2000. 65.

címet viselte. A két rendelet együtt alkotta az új szabályozást, és mivel ezek is a 2092/91. számú EU rendeleten alapultak, mint a Biokultúra szabályozási rendszere, ezért a tartalmuk gyakorlatilag megegyezett. A különbség az volt, hogy a rendeletbe foglalással állami szintűvé vált a szabályozás, és immár a mezőgazdasági miniszter által felhatalmazott szervezet volt jogosult az ellenőrzésre és az áru védjeggyel való ellátására.⁶⁴

A rendelet céljaként tűzi ki egy olyan ökológiai (biológiai) gazdálkodás feltételrendszerének és ellenőrzési rendjének meghatározását, mely figyelembe veszi a nemzetközi előírásokat is, biztosítja a fogyasztók és termelők közti bizalmat, védi a fogyasztók egészségét. Cél továbbá még az ökológiai gazdálkodásból származó termékek, élelmiszerek arányának növelése, környezetvédelmi szempontokból.

A rendelet hatálya 4 kategóriát különít el: az ökológiai termelés folyamatának körülményeit és feltételeit; az ennek végeredményeként keletkező ökológiai termékek jelölését; az ezzel a folyamattal foglalkozó termelőket és végül a termelés ellenőrzésével és minősítésével foglalkozó szervezetek elismerését és működési feltételeit.

A termelés folyamata alatt értjük a magyarországi ökológiai termelés egész folyamatát, beleértve az átállási időszakot, a feldolgozást és forgalmazást, sőt a külföldről behozott termékek hazai forgalmazását, feldolgozását is. Az ökológiai termékek az ilyen termelésből származó mezőgazdasági termékek és élelmiszerek. A termelők a termeléssel foglalkozó természetes és jogi személyek, valamint jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságok. Az ellenőrző és minősítő szervezetek pedig a tanúsítvány kiadására és az ökológiai termelés szakmai ellenőrzésére jogosultak.⁶⁵

A rendelet fontosabb – az ökológiai növénytermesztésre vonatkozó alapelvei – nagyjából megegyeznek az IFOAM irányelvek alapvető céljaival. Itt is fontos a környezetszennyezés kerülése; a helyi körülményekhez való alkalmazkodás mind a fajok és fajták, mind a termelési szerkezet vagy a vetésforgó tekintetében; a talaj természetes termékenységeinek megőrzése; a megújuló energiák preferálása; a melléktermékek újrahasznosítása és végül a természetes körfolyamatokon és jövedelmezőségen alapuló gazdálkodási szemlélet kialakítása. A magyar szabályozás plusz eleme a tisztességtelen verseny kizárása, mint gazdasági jellegű cél.⁶⁶ A továbbiakban is csak a nemzetközi szabályozástól való eltérésekre szeretném felhívni a figyelmet.

⁶⁴ Kissné Bársony 2000. 71.

⁶⁵ 140/1999. Korm. rendelet 1-2. §

⁶⁶ Kissné Bársony 2000. 72.

Az átállás itt is kicsit máshogy alakul, 2 évnél nem lehet rövidebb a szántóföldi kultúráknál, az ültetvényeknél pedig legalább 3 év az időtartam. Rövidebb is lehet az átállás, ám nem kevesebb, mint 12 hónap, azzal a feltétellel, hogy az ellenőrzés előtt 1-3 évig nem használtak a gazdaságban tiltott anyagokat (műtrágya, növényvédő szerek).⁶⁷

A magyar szabályozás pontosan meghatározza a jelöléseket az ökológiai gazdálkodás kialakításának különböző szakaszaiban. Átállás alatt a következő jelölés alkalmazandó: "ökológiai gazdálkodásra átállás időszakából származó termék", vagy "biológiai gazdálkodásra átállás időszakából származó termék", ez utal az ökológiai termelésre való áttérés időszakra.⁶⁸ Átállás után pedig a „Biokultúra Ellenőrzött biotermék”, vagy export esetén a „Biokultúra Association, Certified organic product” kifejezéseket lehet használni a címkén és reklámban, ha ez a jelölés az alkalmazott termelési módra utal és a termék a feltételrendszernek megfelelően lett előállítva. A harmadik kategóriát azok a termékek képezik, melyek csak részben (de legalább 70 %-ban) tartalmazzak ökológiai gazdálkodásból származó összetevőket, ezek utalhatnak erre, akkor, ha az egész termék megfelel a feldolgozásra vonatkozó követelményeknek.⁶⁹

A szabályozás megjelenése után is a Biokultúra Egyesület illetve annak ellenőrző szervezete, a Biokontroll Hungária Kht. látta el az ellenőrzést, minősítést, melynek a rendszere gyakorlatilag nem változott. Először az Egyesülettel kellett kötni egy 5 évre szóló együttműködési szerződést, mely tartalmazta az ellenőrzés, minősítés feltételeit és az előállított termék mennyiségét. Az első ellenőrzéskor kötötték meg az ellenőrzési-minősítési szerződést, és határozták meg az átállás módját, idejét.⁷⁰ A szankciók tekintetében viszont bővültek a lehetőségek, már csak a jogszabályba foglalás miatt is. Először is az elismert ellenőrző szervezet (tehát a Biokontroll Kht.) jogosult megvonni az ökológiai jelölés további használatát és kezdeményezni a jelzés eltávolítását két esetben: súlyos vagy ismétlődő szabálytalanság; illetve a jelölés, termelés, feldolgozás, vagy forgalmazás szabályainak megsértése esetén. Ha pedig ez nem vezet eredményre, megfelelő eljárást kezdeményezhet (külön jogszabályban foglaltak szerint).⁷¹

Az ökológiai termesztésre vonatkozó szabályozási és szervezeti rendszer együtt jól működő rendszert alkotottak és ezt csak az EU-hoz való csatlakozásunk törte meg némileg.

⁶⁷ Kissné Bársony 2000. 74-75.

⁶⁸ 2/2000. (I. 18.) FVM-KöM együttes rendelet 12. §

⁶⁹ Kissné Bársony 2000. 76.

⁷⁰ Kissné Bársony 2002. 77.

⁷¹ 140/1999. Korm. rendelet 11. §

3. Harmadik szakasz: Az EU csatlakozás utáni szabályozás

Magyarország 2004. május elsején csatlakozott az Európai Unióhoz. Ezzel a tagállamokban kötelezően alkalmazandó rendeleteket a magyar jogszabályi rendszerbe is be kellett építeni, így volt ez az ökológiai termelésre vonatkozó 2092/91/EGK rendelettel is. Nem volt szükség már a külön magyar szabályozásra, csak az olyan sajátosságok meghatározására, melyek eltérnek az EU-s szabályoktól. Így új miniszteri rendelet alkottak: a 74/2004. (V.1.) FVM rendeletet a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai követelmények szerinti előállításának, forgalmazásának és jelölésének egyes eljárási szabályairól. A magyar rendelet szigorítása, hogy az átállási időszak alatt lévő gazdaságokban évente legalább kétszer kell teljes körű ellenőrzést tartani, szemben az EU rendelet által előírt évi egy kötelező átfogó ellenőrzéssel. Az is szigorúbb rendelkezés, hogy az ellenőrző szervezet ellenőrizheti a kapcsolt vállalkozással együtt a szokványos gazdaságot is. És végül, Magyarországon kötelező feltüntetni a biotermékek jelölésekor az ellenőrző szervezet nevét és kódszámát. Viszont a tételenkénti termék tanúsítvány kibocsátásának követelménye megszűnt.

A következő változást a magyar ökológiai gazdálkodás szabályozásába a 2008. évi XLVI. törvény az élelmiszerláncról és hatósági felügyeletéről hozta és e törvényhez kapcsolódó végrehajtási rendelet a 79/2009. (VI.30.) FVM rendelet a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai gazdálkodási követelmények szerinti tanúsításának, előállításának, forgalmazásának, jelölésének és ellenőrzésének részletes szabályairól. A szabályozás a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatalhoz tette át az eddig a minisztérium hatáskörében lévő feladatokat. A tanúsító szervek tehát ettől kezdve ez alá a hatóság alá tartoztak.⁷²

A 2092/91/EGK rendeletet hatályon kívül helyezte a Tanács 834/2007 EK rendelete (2007. június 28.) az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek címkézéséről. Erre az évek folyamán egyre összetettebbé és kiterjedtebbé vált rendelkezések miatt volt szükség. A konkrét kezdeményező a Bizottság volt, mely 2004-ben „bioélelmiszerek és biogazdálkodás európai cselekvési tervében” javasolta a Közösség ökológiai és termelési szabványainak, továbbá a behozatali és ellenőrzési követelményeknek a megerősítését, továbbfejlesztését. A cél az egyszerűsítés, kevésbé részletezettség és az általános koherencia erősítése volt, valamint a szabványok harmonizációjának ösztönzése. Amint a rendelet preambulumban is

⁷² Dr. Roszik Péter és Bánfi Brigitta: Az ökológiai gazdálkodás ellenőrzésének elmúlt 20 évi tapasztalata = Agroinform tipp 2010/10, 12.

megfogalmazásra került, a szabályok közérthetőbb meghatározása, átláthatóság és fogyasztói bizalom erősítése a legfontosabb.⁷³

Az új rendelet az eddigi szabályozásokhoz képest hangsúlyosabban kezelte a genetikailag módosított szervezetek (GMO) kérdéskörét. Minden ilyen jellegű, illetve GMO-ból, vagy GMO felhasználásával készült termék alkalmazása tilos. Ez felmerül az ökológiai termékek jelölésénél is: nem lehet ilyen jelölést használni se a termék címkéjén, reklámjában, ha GMO-t tartalmaz, vagy abból állították elő. Tilos továbbá az ionizáló sugárzás is.⁷⁴

A rendelet a végrehajtási rendeletével, a Bizottság 889/2008/EK rendeletével együtt Magyarországon 2009. január 1-jén lépett hatályba.⁷⁵

IV. A biobor készítés szabályozása

1. A biobor készítés hazai szabályozása

A biobor készítés szabályozása különleges helyzetben volt ebben a csatlakozás utáni időszakban. Alapvetően a szőlőtermesztés és bortermelés háromféleképpen valósulhatott meg:

1. Hagyományos módon, a szokásos eljárásokkal.

2. Környezetkímélő módon, integrált eljárásokkal.

3. Bio/öko termeléssel, mégpedig kétféle szabályozás alapján: egyrészt az EU ökörendelete, másrészt a Biokontroll előírásai alapján.⁷⁶

A helyzet még inkább bonyolódott azzal, hogy a Biokontroll 2006-ban olyan előírárendszer alkottott, mely szabályozta a hazai biobor készítés körülményeit, feltételeit, és ezzel megjelent egy „igazi” bioborként minősíthető termék. Az EU-nak akkor még nem

⁷³ 834/2007 EK rendelet. Preambulum

⁷⁴ Csák Csilla-Nagy Zoltán-Olajos István-Orosz Gábor-Szabó Ágnes-Szilágyi János Ede-Török Géza: A magyar agrárjog fejlődési lehetőségei az EU keretei között. Miskolc, Novotni Kiadó, 2010. 492-494.

⁷⁵ Roszik-Bánfi 2010. 12-13.

⁷⁶ Dr. Kerényi Zoltán: A biobor készítés időszzerű kérdései

http://www.biokontroll.hu/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=1234%3Aa-bioborkeszites-idszer-kerdesei&catid=318%3Aszolo-bor&Itemid=127&lang=hu 2012. 04. 27

voltak erre szabályai (egészen 2012-ig) így ebben az időszakban a Biokontroll saját feltételrendszere volt alkalmazandó erre a területre.⁷⁷

A szabályozás áttekintése előtt fontos a biobor fogalmának meghatározása. Egyes (külföldi) felfogások szerint ez felesleges, mert a bor már eleve egy biológiai termék, abban az értelemben, hogy friss szőlő, vagy friss szőlőlé természetes erjesztéséből keletkezik.⁷⁸

Szőke Lajos magyar szerző szerint: „A biobor [...] ökológiai szőlőtermesztés révén kapott szőlő olyan feldolgozásának végterméke, ahol a továbbiakban taglalt technológiák alkalmazása során csak meghatározott eszközökkel és anyagokkal dolgozunk. Ezt a terméket a teljes folyamat során egy arra feljogosított nemzetközi szervezet, vagy annak megbízottja ellenőrzi és tanúsítja a valódiságát.”⁷⁹

Tehát a biobor szabályozásakor azokat az előírásokat kell megadni, melyek arra a termelési folyamatra vonatkoznak, mely során a szőlőből bor lesz.

Az EU biobor szabályozásának megjelenése előtt érvényes magyar szabályok először is leszögeznek, hogy a szabályozás ideiglenes jellegű, vagyis csak addig érvényes, míg az EU bio rendelete nem szabályozza a területet. A szabályok alapján 2012. július 31-ig palackozott borok azonban még forgalomba hozhatóak. A rendelet által szabályozott termékeken fel kell tüntetni a „bio” vagy „ökológiai” nevet, valamint a következő információt: „Ellenőrizte: Biokontroll Hungária Nonprofit Kft. HU-ÖKO-01”. A minősítéssel a termék megkapja a Magyar Biokultúra Szövetség és a Biokontroll Hungária Nonprofit Kft. védjegyét is. Azok a termelők viszont, akik a hatályos EU rendeletek szerint, vagy a Biokontroll egyéb előírásai szerint készítik boraikat nem jogosultak a fent említett védjegyek viselésére, és az „ökológiai” vagy „bio” nevet sem használhatják, helyette az „Ökológiai szőlőből készült” vagy „Átállási szőlőből készült” jelöléseket alkalmazhatják.⁸⁰

A feltételrendszer kiterjed az összes szőlőből készült termékre, azaz összesen 17 kategóriára, ezek közül a legfontosabbak a bor, még erjedésben lévő újbor, likőrbor, pezsgő és különböző változatai, habzóbor, gyöngyözőbor és változatai, szőlőmust és különböző változatai, töppedt illetve túlérett szőlőből készült bor, borecet.

Az előírásrendszer az ökológiai szőlő feldolgozás legfőbb célját két tényezőben látja: a fogyasztók jó minőségű termékekkel való ellátása, a termelőknek pedig olyan piac biztosítása, mely védi az ökológiai termékek sajátosságait. E célok érdekében fontos az elkülönítés és a szennyeződések megakadályozása. Az elkülönítés lényege, hogy a gyártási

⁷⁷ Dr. Roszik-Bánfi 2010. 13.

⁷⁸ Bahans-Menjucq 2003. 125.

⁷⁹ Szőke 2004. 117.

⁸⁰ Biokontroll Alap-feltételrendszer 9.2.

folyamat során ökológiai és nem ökológiai termék egymással nem érintkezhet. Ennek az egész termelési és feldolgozó folyamat során meg kell valósulnia, tehát a szőlőfeldolgozás, szeparálás, szűrés, derítés és palackozás folyamán. A tárolásnál és szállításnál pedig fontos az egyértelmű azonosításra való alkalmasság. Az elkülönítéshez kapcsolódóan a másik fontos feladat a szennyeződések megelőzése, melynek érdekében a feldolgozónak mindent meg kell tennie, szükség esetén el kell távolítani a szennyeződések, fertőtleníteni a berendezéseket és helyiségeket.⁸¹

A termelési folyamat egyes részeire vonatkozó szabályok a szőlő eredetének meghatározásával kezdődnek. A biobor készítéshez használt szőlő csak ellenőrzött ökológiai gazdálkodásból származhat, lehet saját, vagy vásárolt is, de vásárlás esetén alaposan meg kell vizsgálni az eladó által bemutatott Minősítő Tanúsítványt és Mellékletét. A következő kérdéskör a szűret, ahol a kézi szűret ajánlott, de elfogadható a gépi is. Az időpontnak a borászati termék típusához kell igazodnia. Fontos a szállító eszközök anyagának meghatározása is. Megengedett anyagok: fa, koracél, felhasználási engedéllyel rendelkező műanyag. A szőlőfeldolgozásnál a legrövidebb időn belül kell eljárni (legkésőbb 24 óra). A feldolgozás a lehető legkevesebb mechanikai művelettel végzendő. A műveletek során a szőlővel érintkező összes gépi alkatrész (prés) csak a szállításnál megengedett anyagokból készülhet. Ami a szőlő kezelési eljárásait illeti, elfogadott a mustjavítás ökológiai szőlőmusttal vagy ökológiai finomított szőlőmust-sűrítménnyel; és az alkoholtartalom kiegészítés a hazai és európai jogszabályok általi módon és mértékig, vagyis természetes alkoholtartalom növelés legfeljebb 1.5 térfogatszázalékkal lehetséges, úgy, hogy a bor alkoholtartalmát nem növelheti 12,5 térfogatszázalék fölé. Kedvezőtlen időjárás esetén a határértékek emelhetőek 0,5 %-kal.⁸²

A borkészítés egyes lépései is szabályozottak. Először is az erjesztéssel kapcsolatosan a vörösboroknál ajánlott a cefreerjesztés, azzal a megkötéssel, hogy a cefre csak 40 %-ig melegíthető fel. Az erjesztő edény javasolt anyaga a rozsdamentes acél (elfogadható a műanyag és fatartó is). Az erjesztéshez nem használható fajélesztő (aktív szárított, folyékony szuszpenzió), csak külön indoklással benyújtott kérelemre, illetve pezsgőkészítéshez maximum 40 g/hl mennyiségig. Továbbá az élesztő nem lehet géntechnikailag módosított, ilyen jellegű összetevője sem lehet. Olyan biológiai savlebontás ajánlott, amiben a bor saját mikroorganizmusai működnek közre. Talán a bor tartósítása a leghangsúlyosabb kérdés. Itt merül fel ugyanis a kénezés megengedhetősége. A következő

⁸¹ Biokontroll Alap-feltételrendszer 9.2.2.

⁸² Prónay Bence: Borjogi alapismeretek. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2011. 41.

kénező anyagok használhatóak: elemi kén (elégetve), cseppfolyós SO₂ gáz, kálium-biszulfid, kálium-metabiszulfid, kén-dioxid (kénsavanhidrid). Az elfogadható határértékek a 2. táblázat szerint alakulnak.

2. táblázat⁸³

Kén megengedett mennyisége	30 mg/l	40 mg/l
Borászati termékek	Fehér, rozé, siller és vörös bor 5,0 g/l cukortartalomig	Fehér, rozé, siller és vörös borok - 5,0 g/l cukortartalom felett
	Habzóborok, gyöngyözőborok, pezsgők 15,0 g/l cukortartalomig	Túlérett szőlőből készült bor, töppedt szőlőből készült bor
	Habzóborok, gyöngyözőborok, pezsgők 15,0 g/l cukortartalom felett	Tokaji szamorodni, Tokaji másolás, Tokaji fordítás, Tokaji aszú, Tokaji eszencia
	Élesztőhártya alatt érlelt borkülönlegesség 5,0 g/l cukortartalomig	Élesztőhártya alatt érlelt borkülönlegesség 5,0 g/l cukortartalom felett

Ezekről az értékekről csak a bor jogszabályban meghatározott értékhatáráig lehet eltérni, rendkívüli körülmények esetén a Biokontroll külön kiadott eseti engedélyével. Export esetén pedig a fogadó ország előírásait is figyelembe lehet venni.⁸⁴ Rendkívüli körülménynek számít, ha az adott szüreti év kivételes éghajlati változásai vagy súlyos bakteriális vagy gombás fertőzések folytán egy meghatározott földrajzi területen az ökológiai szőlő egészségi állapotának romlása következik be, mely miatt a bortermelő több kén-dioxid használatára kényszerül azért, hogy az előző évekhez hasonló minőségű

⁸³ Biokontroll Alap-feltételrendszer 9.2.9.2. alapján

⁸⁴ Biokontroll Alap-feltételrendszer 9.2.9.

terméket tudjon gyártani. Az ilyen kivételes eseteket a termelőknek az illetékes hatóságoknál igazolniuk kell.⁸⁵

A savbefolyásolás kapcsán a legfontosabb, hogy az optimálisan érett szőlő által teremtett természetes egyensúly biztosítva legyen. Ha mégis szükség van savtartalom növelésre/csökkentésre, akkor ugyanazon a terméken csak az egyik valósulhat meg. A megengedett mennyiség a növelés esetében 1,5 g/l, borkősavban kifejezve, és csak rendkívüli időjárásra hivatkozva lehet 2,5 g/l – ez a hagyományos borkészítés határértéke.⁸⁶ A savcsökkentésre semleges kálium tartarátot vagy kalcium-karbonátot lehet használni borkősavban 1g/l mennyiségnek megfelelő értékig.

A borkezelésnél korlátozás nélkül alkalmazható eljárások a tárolás, ismételt lefejtés, valamint a levegőztetés. A derítésnél és ülepítésnél a következő szerek használhatóak: vizahólyag, tojásfehérje, kazein, szilícium-dioxid gél (vagy kolloid oldata), bentonit, étkezési zselatin. A szűrésnél pedig az alábbiak: kovaföld, perlit, membránok (crossflow, gyertya), cellulóزالapú szűrőanyagok. A borházasítással kapcsolatban fontos, hogy csak az azonos jelölésű ökológiai gazdálkodásból származó borok házasíthatóak.⁸⁷ A házasításnál ezenfelül az egyéb hatályos jogszabályokat kell figyelembe venni, melyeknek fontos kitétele, hogy 3. országból származó bort tagállami borral; illetve két 3. országból származó bort valamely tagállam területén tilos házasítani.⁸⁸

A tárolás alapja az állandó hőmérsékletű borospince. A tárolótartályok anyaga lehet rozsdamentes acél, fa, cement (bortárolásra engedélyezett műanyag bevonattal), üveggel csempézve, bortárolásra engedélyezett üvegszálalás műgyanta, műanyag. A palackok csak üvegből készülhetnek, lehetőleg újrahaznosítottból. Zárásukat parafadugókkal kell megoldani, méghozzá olyanokkal, amelyek klór, pecsét és besugárzásmentesek. A dugón történő jelölés csak égetéssel lehetséges. Elfogadható még a csavarzáras megoldás. A kapszuláknál a méhviasz az ajánlott, egyéb anyagok lehetnek: alumínium, műanyag. A gyűjtőcsomagolás kartondobozokkal, faraklapokkal valósul meg, védelmük zsugor vagy strech fóliával. A bor tárolására szolgáló helyiségek és vele érintkező eszközök tisztítására, fertőtlenítésére csak ezek a szerek alkalmazhatóak: gőz, perecetsav, hidrogén-peroxid,

⁸⁵ Az ökológiai borokra vonatkozó új uniós szabályozás. Az Európai Bizottság sajtóközleménye Brüsszel, 2012. február 8.

http://www.biokontroll.hu/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=1171%3Aaz_oekologiai_borokra_vonatkozó_uj_unios_szabalyozas&catid=360%3Akozeredeku-kozlemenyek&Itemid=139&lang=hu
2012. 03. 19

⁸⁶ Prónay 2011. 42.

⁸⁷ Biokontroll Alap-feltételrendszere 9.2.10-13.

⁸⁸ Prónay 2011. 43.

nátronlúg, citromsav, kenőszappan, kén. Az utolsó szabályozott kérdéskör a kiegészítő, adalék- és segédanyagok használata, melyet a 3. táblázat szemléltet.

3. táblázat⁸⁹

	Felhasználható anyag	Alkalmazható eljárás, megjegyzés
Kiegészítő anyagok	Ökológiai szőlőmust	édesítés (a hatályos EK rendelet szerint)
	Ökológiai részben erjedt/sűrített szőlőmust	likőrbor készítése
	Ökológiai borpárlat, töppedt szőlőből előállított párlat, törkölypárlat	
	Ökológiai szőlő eredetű semleges alkohol	
	Szacharóz (répacukor, nádcukor ellenőrzött ökológiai gazdálkodásból)	habzóborhoz, pezsgőhöz.
	Szén-dioxid	szén-dioxid hozzáadásával készült gyöngyözőborhoz, habzóborhoz; (egyéb borokhoz legfeljebb 2g/l mennyiségben)
	Ökológiai likőrök	habzóborhoz, pezsgőhöz.
Adalékanyagok	L-aszkorbinsav	legfeljebb 150 mg/l mennyiségben, géntechnológiailag nem módosított szervezetekből
	Citromsav	Bor, habzóbor, gyöngyözőbor, pezsgő, likőrbor készítése (késztermék citromsavtartalma 1 g/l-t nem haladhatja meg; genetikailag nem módosított szervezetekből)
	Kálium-tartarát	savtompítás
	Kálium-alginát	Palackos erjesztésű pezsgő és gyöngyözőbor előállítása (amikor a seprőtelenítést degorzsálással végzik)
Segédanyagok	Nitrogén	buborékolatás, védőgázként tárolás vagy berendezések előfeszítése (hatályos jogszabályok szerint)
	Szén-dioxid	
	Oxigén	levegőzetés, inert gázként használható must hiperoxidációja

⁸⁹ Biokontroll Alap-feltételrendszere 9.2.18-20.

2. A bioborra vonatkozó egységes EU-s szabályozás

Az EU-nak ugyan még nem volt a bioborra egységes szabályozása, ám egyes tagállamokban már használatban volt az ökológiai szőlőből készült bor, sőt a biobor elnevezés is. Az Európai Bizottság ezért fontosnak ítélte az ilyen borra vonatkozó egységes szabályozás megalkotását, a jogharmonizáció jegyében, annál is inkább, hiszen az ökológiai termelés szabványai minden egyéb mezőgazdasági ágazatra érvényesek voltak, a borkészítés volt az utolsó olyan terület, ahol nem volt egység. Így a Bizottság 6. keretprogramjában megvalósított egy erre irányuló kutatási projektet, melynek neve „OrWine”.⁹⁰

Ezt a kutatási programot célszerű közelebbről megvizsgálni, hiszen ennek eredményein alapul a későbbi szabályozás. A program fő célja az volt, hogy megoldást találjon a szabályozási hiányosságra, mely az EU-ban a biobor készítéssel kapcsolatban fennállt. Olyan szabályozásra volt igény, mely a bortermelőknek megadja a keretet arra, hogy jó minőségű borokat termeljenek, úgy, hogy az a legkevesebb káros környezeti hatással járjon.

A projekt technológiai céljai a következők voltak. Az ökológiai bortermeléssel kapcsolatos legfontosabb cél volt a borok szulfittartalmának csökkentése, ha már olyan eszközök nem álltak rendelkezésre, melyek teljesen helyettesíteni tudták volna ezt a vegyi anyagot. A kéndioxid és egyéb olyan összetevők (melyek nincsenek összhangban az ökológiai bortermelés koncepciójával) csökkentésének vagy elkerülésének különböző technikai laboratóriumokban, és mezőgazdasági kutatások folytán fejleszthetők ki. Ezek az eszközök a bor minőségének és tartósságának megőrzése mellett figyelemmel vannak a fogyasztók egészségére is. Vannak olyan eljárások, amik már ismertek, pl. az erjesztő kezelések optimalizálása, az élesztőgomba alkalmazása, vagy baktériumtenyészet alapítása. Azonban a hagyományos technikák nem mindig bizonyulnak elegendőnek ahhoz, hogy biztosítsák a bor megfelelő készítését, és minőségét, főleg olyan években, vagy területeken, ahol a szőlő rossz érési körülményeknek van kitéve. Ilyen esetekben különösen hasznos olyan innovatív technológiák kidolgozása, melyek csökkentik a kéndioxid alkalmazását az egész termelési folyamat alatt. A leggyakoribb ilyen, az egészséget figyelembe vevő

⁹⁰Az ökológiai borokra vonatkozó új uniós szabályozás. Az Európai Bizottság sajtóközleménye Brüsszel, 2012. február 8.
http://www.biokontroll.hu/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=1171%3Aaz_oekologiai_borokra_vonatkozo_uj_unios_szabalyozas&catid=360%3Akozeredeku_kozlemenyek&Itemid=139&lang=hu
2012. 03. 19

módszerek, a természettani kezelések, melyek kontrollálják a mikrobákat, a kémiai és természetes tartósságot. Ezeknek a kezeléseknak nagyon kevés káros hatása van az egészségre, ám a bor minőségére gyakorolt hatásuk még mélyebb tanulmányozást igényel.

A másik nagy témakör a környezeti lecsapódások értékelése: a mezőgazdasági üzemek légszennyezése, a talaj- és felszíni víz szennyezése, ami Európában még sok területen probléma. A projekt törekvései az egész mezőgazdasági ágazat káros hatásainak csökkentésére irányultak, a tudomány legújabb eszközeinek felhasználásával, a jogharmonizációra törekedve, egy felhasználóbarát kísérleti rendszert kialakítva, úgy, hogy az EU szerte alkalmazható legyen.

A következő nagy kérdéskör volt a fogyasztók minőségi észrevételeinek és elvárásainak kutatása, ami akkor még nem volt túl ismert. Azonban a bio termékekről általánosan el lehet mondani, hogy azok a fogyasztók, akik ilyen termékeket részesítenek előnyben, az egészséget helyezik előtérbe sok más szemponttal szemben; de a rendszeres fogyasztóknak is vannak környezettudatos szempontjaik. Általános feltevés, hogy a biobort készítőik még mindig nem tudnak megfelelni a bort a minőség alapján megválasztó fogyasztóknak. Ezért a projekt célja volt az ilyen borok minőségéről alkotott képének javítása, olyan címke tervek kidolgozása, melyek megfelelnek a minőségi fogyasztók elvárásainak.⁹¹

Az OrWine kutatási program eredménye volt a Bizottság zárójelentése, melyet 2009 májusában tett közzé. „Ökológiai szőlőtermesztés és borkészítés: környezet- és fogyasztóbarát technológia kidolgozása az ökológiai borminőség javítása és a tudományosan megalapozott törvényi szabályozás” című jelentésükben összefoglalták az ökológia szőlőtermesztésre és bortermelésre vonatkozó környezettudatos és fogyasztóbarát szabályok javaslatát.⁹² Ezt követte a jogalkotási javaslatok benyújtása, melynek eredményeként egy-két nem várt bonyodalom után az ökológiai termeléssel foglalkozó állandó bizottság 2012. február 8-án sajtóközleményében bejelentette az ökológiai borra vonatkozó rendelet megalkotását. E szabályozás a Bizottság 203/2012 EU végrehajtási rendelete a 834/2007/EK tanácsi rendelet részletes végrehajtási szabályainak megállapításáról szóló 889/2008/EK rendeletnek az ökológiai borra vonatkozó részletes

⁹¹About Or Wine/Scientific and technological objectives of the project
<http://www.orwine.org/default.asp?scheda=114> 2012. 04. 02

⁹² Orwine Sixth framework programme - Area 1.2 - Task 1: Organic viticulture and wine processing
http://www.orwine.org/intranet/libretti/d%205.8%20final%20version%201st%20july%20_263_01_0_.pdf
2012. 04. 07

szabályok tekintetében történő módosításáról (továbbiakban 203/2012 EU rendelet), melyet 2012. március 8-án hoztak meg, és 2012. augusztus 1-jétől hatályos.⁹³

2.1. Az EU bioborra vonatkozó rendeletei

A bioborra vonatkozó uniós szabályozás nem önálló rendeletben történt. A korábbi célkitűzéseknek megfelelően az ökológiai termesztésre vonatkozó szabályok egységessége érdekében, a bioborra is ezek a szabályok vonatkoznak, ám az ágazat specifikussága miatt szükség volt kiegészítő és módosító rendelkezésekre. A biobor szabályozását összefogó rendelet a 203/2012 EU rendelet, mely több, a borpiaci szabályozásra és ökológiai termelésre vonatkozó rendelet eltérő szabályait adja meg a biobor készítésre vonatkozóan. A rendelet végrehajtási szabályainak tárgyi hatályát például az 1234/2007 EK Tanácsi rendeletben (a mezőgazdasági piacok közös szervezésének létrehozásáról) meghatározott borágazati termékek adják meg. A borpiac hatályos szabályozásának alaprendelete, az 479/2008 EK rendelet, és azt részletező szabályok egyes részei nem mindig állnak összhangban a 834/2007 EK rendelet egyes szabályaival (pl. az ökológiai élelmiszerek feldolgozására vonatkozó konkrét elvekkel), így a jövőben ezeknek a rendeleteknek a felülvizsgálata, adott esetben módosítása is szükséges.⁹⁴

A rendelet megalkotásának indokai nyilvánvalóak: a biobor különleges szabályozást igényel. E specifikusság megnyilvánul abban is, hogy az egyes borkészítésben alkalmazott eljárásokat (szűrés, fordított ozmózis, ioncserélő gyanták alkalmazása) egyelőre nem lehet mással helyettesíteni, így engedélyezni kell őket, bár az ökológiai élelmiszer-feldolgozásban egyébként tiltottnak minősülnek.⁹⁵

A továbbiakban tehát az EU bioborra vonatkozó szabályait részletezem, megemlítve azokat a rendeleteket, melyek változtatásával megvalósult ez a szabályozási rendszer.

A borászati eljárásokat és korlátozásokat két rendelet szabályozza: 1234/2007 EK rendelet, 606/2009/EK rendelet (2009. július 10.). Az itt meghatározott eljárások, kezelések folyamatok közül is csak azok engedélyezettek, melyeket 2010. augusztus 1. előtt alkalmazták. Az ez után bevezetett eljárások, vagy a meglévő eljárások módosítása minden

⁹³ Az ökológiai borokra vonatkozó új uniós szabályozás. Az Európai Bizottság sajtóközleménye Brüsszel, 2012. február 8.

http://www.biokontroll.hu/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=1171%3Aaz-ökológiai-borokra-vonatkozó-új-uniós-szabályozás&catid=360%3Akozeredekukozlemenyek&Itemid=139&lang=hu
2012. 03. 19

⁹⁴ 203/2012 EU rendelet. Preambulum

⁹⁵ 203/2012 EU rendelet Preambulum

esetben csak akkor alkalmazható az ökológia boroknál, ha ehhez megtették a 834/2007 EK rendelet előállítási szabályainál meghatározott intézkedéseket, vagy adott esetben lefolytatták az értékelési eljárást.

Tiltott eljárások, folyamatok, kezelések az alábbiak:

- hűtéssel történő részleges sűrités;
- kéntelenítés fizikai eljárásokkal;
- a borkőkiválás megakadályozása érdekében végzett elektrodialízis;
- a borok alkoholtartalmának részleges kivonása;
- kationcserélőkkel történő kezelés a borban lévő borkő kiválásának megakadályozása céljából.

A tiltott eljárások szükségesek az ökológiai bor jellemzői megőrzéséhez. Ugyanebből a célból van némely eljárás korlátozva: a 606/2009/EK rendeletben ismertetett hőkezelés és az ioncserélő gyantáknak a használata; valamint az 1234/2007/EK rendelet által szabályozott fordított ozmózis. Ezeket a Bizottság 2015. augusztus 1-jéig felülvizsgálja, és további korlátozásokra, illetve eltüntetésükre törekszik.⁹⁶

Az OrWine kutatási projektben és magyar szabályozásban is hangsúlyos kérdés volt a kén-dioxid használat. Az erre vonatkozó szabályozás a magyarhoz hasonló, de kevésbé részletezett, és nem olyan szigorú, amint az a 4. táblázatban látható:

4. táblázat⁹⁷

	Kén megengedett mennyisége ökológia termelésnél	Kén megengedett mennyisége hagyományos termelésnél
Vörösborok	100 mg/l	150 mg/l
Fehérborok és a rozék	150 mg/l	200 mg/l
2 g/l-nél magasabb maradék-cukor tartalommal rendelkező borok	a különbség 30 mg/l	

⁹⁶ 203/2012 EU rendelet. 1. cikk

⁹⁷ 606/2009/EK rendelet. I.B. MELLÉKLET

Itt is indokolt a hagyományos termelés határértékeinek alkalmazása, rendkívüli körülmények esetén, ahogy azt a magyar szabályozásnál már kifejtettem.

A bioborok címkézése az 834/2007 EK rendelet címkézési szabályai szerint alakul, vagyis bor címkéjére rákerülhet az „ökológiai/bio bor” kifejezés, továbbá az ökológiai termelést jelző uniós logó, a tanúsító szerv kódja.

A korábbi, ökológiai szőlőből készült borok forgalmazásával kapcsolatos a következő kiegészítés. Az ökológiai termelést meghatározó két rendelet (2092/91 EGK rendelet, 834/2007 EK rendelet) alapján előállított borokat 2012. július 31-ig, vagy a készlet kimerüléséig lehet forgalomba hozni. A címkéjükön feltüntethetik a 834/2007 EK rendelet közösségi logóját (2010. július 1-jétől: Az EU ökológiai logója), ami az ökológiai termelésre utal, feltéve, ha megfelelnek az e rendeletben meghatározott céloknak és elveknek. Ezek a borok tehát bioboroknak minősülnek, ám ha nem felelnek meg az említett követelményeknek, vagy nem tudják igazolni bizonyos dokumentumokkal, hogy megkapták a minősítést, akkor csak az „ökológiai szőlőből készült bor” kifejezést használhatják, és nem tüntethetik fel, az EU ökológiai logója nélkül.⁹⁸

V. Az ökológiai szőlőtermesztés és biobor szabályozásának megvalósulása a gyakorlatban

A terület szabályozását megkísértem elég részletesen ismertetni, nem csak a jogszabályok vizsgálatával, hanem a háttérnek, a kialakulásához vezető tényezőknek bemutatásával is. Azonban úgy vélem, hogy ahhoz, hogy ezt a kérdéskört tényleg mélyrehatóan szemlélhessük, szükséges e rendszer gyakorlati megvalósulásának kutatása is. Az ökológiai szőlészetet-borászatot több oldalról kísérlem meg feltérképezni, először is a magyar helyzetkép vizsgálatával, majd egy külföldi kitekintő példával.

⁹⁸ Az ökológiai borokra vonatkozó új uniós szabályozás. Az Európai Bizottság sajtóközleménye Brüsszel, 2012. február 8.
http://www.biokontroll.hu/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=1171%3Aaz-oekologiai-borokra-vonatkozó-új-unios-szabalyozas&catid=360%3Akozeredeku-kozlemenyek&Itemid=139&lang=hu
2012. 03. 19

1. *Az ökológiai szőlészet-borászat magyar helyzete*

Magyarországon az ökológiai módon művelt szőlő és abból készült bor még viszonylag új, ám egyre népszerűbb dolog. Erről tanúskodnak a konferenciák, szakmai programok, és azok a pincészetek, amelyek már eredményesek e termelési módban. Az egyre nagyobb elterjedtségre utal az, hogy ökológiai művelt szőlőterület nagysága 2011-ben 1207 ha volt, mely az összes szőlőtermő terület 1.49 %-a csupán, ám 2005-ben ugyanez az arány csak 0.72 % volt, tehát mondhatjuk, hogy az utóbbi 6 évben a terület megduplázódott.⁹⁹

Elhatároztam, hogy a mélyrehatóbb ismeretek megszerzése érdekében megvizsgálom a régióban található szajki Hárs Pincészet viszonylag nagy múltra visszatekintő gyakorlatát.

E szőlőbirtok a pécsi borvidékhez tartozik, Szajk község szőlőhegyén található. A történelme – régészeti leletek szerint – több ezer éves. Évszázadokon át művelték és gondozták itt a szőlőket, mai formájában pedig 1943-tól él, mikor szétválasztották a Pécs-Villányi Borvidéket. A mai jellemzői a vidéknek: 85 ha-on terül el 2700 szőlő és bortermelő birtoka, éghajlata mérsékelt, enyhe mediterrán jelleggel.

A Hárs családi borászat (Hárs Tibor és József vezetésével), mely az 1990-es nagyüzemi rendszer összeomlásától került a család tulajdonába, mára már 15 ha terület nagyságú. A fajta választék elég széles (3. ábra), főleg fehér fajták pl. Chardonnay, Olasz rizling, Hárslevelű, Cirfandi; de van pár vörös is (villányi hatásra): Oportó, Merlot. Az okok, melyek az ökológia gazdálkodásra vezettek, többértűek. A tulajdonosok a nagyüzemi termelés során találkoztak a környezeti károkkal, a vegyipari lobbival, azonban a baráti és családi kör életmódja, a hazai és külföldi irodalom megmutatta, hogy lehet másképp is csinálni. Ráadásul a szőlőtermesztés nem megélhetést biztosító tevékenység volt, így nagyobb hangsúlyt kapott a természettel való harmónia igénye, mint a termésbiztonság. Először természetes ökogazdálkodás folyt, aztán ellenőrzött biotermelés, ami viszont több költséggel és kevesebb gazdasági előnnyel járt. Manapság még kitörési lehetőség is lehet a biotermelés, ám sok gazdálkodó feladja a megvalósítás kezdeti nehézségeit tapasztalva. A Hárs Borászat célja, hogy a hagyományokat és az új fejlesztéseket ötvözze, akár saját megoldásokat is alkalmazva (irányított erjesztés, tartósítószer mentes biomust).¹⁰⁰

⁹⁹ KSH statisztikái, http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_ua001.html, http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_omn005.html 2012. 06. 19

¹⁰⁰ Hárs Tibor: Bemutatkozik a Hárs Pincészet.

3. ábra¹⁰¹

A Hárs BioPincészet nem titkolja a termelés során alkalmazott módszereit. Az ültetvényeken ernyős és kordonos művelésmódot alkalmaznak, mert az biztosítja a jó szellőzést. Csak szerves trágyát használnak a permetezést kontaktszerekkel oldják meg, valamint természetes erősítő szerekkel (csalánlé, fekete nadály). A kártevők ellen vegyszerekkel, természetes ellenségek szaporításával nem mérgekkel védekeznek. A borkezelés során is csak természetes szereket alkalmaznak (pl. derítőszer). Ebből látszik, hogy megfelelnek a dolgozatomban kifejtett magyar és európai uniós szabályozásnak is, ezért a minősítés a következőképpen alakul. 5 év ellenőrzés szükséges a biotermékké nyilvánításhoz, majd a 6. évben válik bioszőlővé, és ebből a 7. évben lesz biobor. A Biopincészet termelése és termékei tehát így a Biokontroll folyamatos ellenőrzése alatt állnak, megfelelnek az általa előírt feltételrendszernek.¹⁰²

Az ökológiai termelés eredményességéről a díjak és a borok népszerűsége tanúskodik. Ám ez csak egy példa a sok közül. Kutatásaim során felmerült bennem a kérdés, hogy vajon mivel lehetne még eredményesebbé tenni, szorgalmazni ennek az ágazatnak a kiépülését. Nem kellett sokáig kutatnom, míg egy követendő külföldi példát találtam. A világ egyik vezető bortermelő vidékét vizsgáltam közelebbről: a franciaországi Bordeaux-t és régióját.

http://www.biokontroll.hu/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=715%3Abemutakozik-a-hars-pincszet&catid=318%3Aszolo-bor&Itemid=127&lang=hu 2012. 04. 10

¹⁰¹ <http://www.harspincszet.hu/hun/tevekenyseg.html> 2012. 04. 10

¹⁰² <http://www.harspincszet.hu/hun/biotermesztes.html> 2012. 04. 10

2. Kitekintés: Bordeaux borvidéke (Aquitaine régió)

Franciaország Aquitaine régiója dél-nyugaton terül el, ez az ország első számú bortermelő vidéke, 150 000 ha szőlőültetvénnyel¹⁰³, mely több mint a duplája a teljes magyar szőlőtermő területnek. Ez a borvidék élen jár a minőségi borok termelésében is, a Bordeaux-i borok világhírűek. Ám témám szempontjából az ökológiai termelés a fontos. A régióban 2011-ben útnak indult egy program, a RESAQ VitiBIO (az ökológiai szőlőtermelés tanulmányozásának és kísérleteinek Aquitaine-régiói hálózata) kezdeményezésére. Ez a program egy felmérésben valósul meg, mely mindazokat a szereplőket szólítja meg, akik részt vesznek az ökológiai szőlészet-borászat kutatásában (bio szervezetek, intézmények, agrárkamarák, szakmabeliek, stb.). Az ő beszámolóik alapján ugyanis tökéletesen feltérképezhető a terület helyzete, a felmerülő problémák, további szükségletek. A cél az, hogy közösen megoldást találjanak az esetleges nehézségekre, és természetesen megosszák egymással az eddigi tapasztalatokat, új módszereket. A felmérés még folyamatban van, a kérdőívek megválaszolására 2012. november 30-ig van még lehetőség, de az érdeklődés biztató, hiszen a tervezett 200 ökológiai szőlészetből 40 már válaszolt a 2012 májusában kiküldött kérdőívekre, és már ez az egyötöd rész is reprezentatív lehet. A gazdáknak olyan kérdésekre kell válaszolniuk, mint a gyakori betegségek, fertőzések a szőlőkön; hogy milyen szerekekkel védekeznek ezek ellen, és milyen mennyiségben; milyen alternatív módszereket, újításokat használnak; vannak e különbségek az egyes aquitaine-i szőlőfajták tekintetében.¹⁰⁴

A projekt hasznossága vitathatatlan, hiszen egy ilyen kiterjedt felméréssel valóban minőségi képet lehet kapni, és az eredmények biztosan felhasználhatóak lesznek. Példa erre a méregzöld kabóca elleni harc alternatív módjainak felmérése. 21 parcella tesztelése után több összefoglaló tanulmány jelent meg a kérdéskörrel, melyek jó eredményekről számoltak be: kaolinnal a kártevők populációja 10 %-ra csökkenthető, ráadásul az anyagnak nincs káros hatása a szőlőre.¹⁰⁵

Úgy gondolom, hogy ha Magyarországon megvalósulna egy ilyen program, az nagy előrelépést jelentene a terület fejlesztésében. Az ökológiai szőlészet-borászat összefogásának vannak már kezdeményei, ilyenek a konferenciák, pl. a Biocont

¹⁰³ DRAAF Aquitaine/OAV (Aquitaine- regionális Élelmezési, Agrár-, és Erdő Igazgatóság/ Szőlészeti csoport) http://draaf.aquitaine.agriculture.gouv.fr/IMG/pdf/LVEA_Territoire_F1_cle81f391.pdf 2012. 09. 26

¹⁰⁴ RESAQ VitiBio-Enquete Protection du vignoble en bio
http://www.vinopole.com/fileadmin/user_upload/fichiers_vinopole/Resaq_Vitibio/Enquete_protec_viti_bio_2012_RESAQ.pdf 2012. 10. 06

¹⁰⁵ <http://www.vinopole.com/resaq-vitibio/1326-telechargements.html> 2012. 10. 06

Magyarország Kft. által 2010. január 19-20-án szervezett konferencia Budapesten az ökológiai szőlőtermesztés növényvédelméről¹⁰⁶, a 2012. június 8-i „Ökológiai szőlészeti és borászati szakmai konferencia” Gárdonyban.¹⁰⁷ Az összefogás egy szervezetben is megnyilvánul, ez a Vindependent, mely 2005-ben alakult, és célja a hazai borászok tapasztalatainak cseréje, megvitatása, érdekeik képviselete a szakmai szervezetek, hatóságok, EU felé. A Vindependent ökológia szekciója Wille-Baumkauff Márta vezetésével az egyetlen ilyen magyar szakmai tömörülés, mely 2011-ben alakult. Céljaik között van az ökológiai szőlő- és bortermelés támogatása, népszerűsítése és fejlesztése, tapasztalatok összegyűjtése, érdekképviselet és tanácsadás.¹⁰⁸

Tehát az alap adott: egy szervezet, mely tömöríti az érdekelt szőlészeket-borászokat. Megfelelő szervezéssel, ismeretterjesztéssel megvalósulhat a fentebb ismertetett, vagy ahhoz hasonló felmérés, annál is inkább, mert a Vindependent tagja a CEVI-nek (Független Szőlő- és bortermelők Európai Szövetsége), ez európai tapasztalatok cseréjére nyújt lehetőséget.

VI. Összefoglalás

Összefoglalva a dolgozatomat, azt hiszem, bátran állíthatom, hogy a céloom megvalósult: ismertettem az ökológiai szőlőtermesztésre és biobor készítésre vonatkozó szabályokat, és szemléltettem azoknak érvényesülési és megvalósulási lehetőségeit.

Úgy vélem, és ezt a dolgozatomban is igyekeztem kifejteni, hogy a magyar szabályozási rendszer jól megalapozott, hiszen a nemzetközi és európai szabályozásra épít; ráadásul helyenként szigorúbb az említett szabályozásoknál is. Az ellenőrző és minősítő rendszer szigorúsága következtében olyan minőségi termék jön létre az ökológiai termelés során, mely képes arra, hogy kielégítse a fogyasztók magasabb igényeit is, és képes megállni a helyét az európai (és világ-) piacon.

Jónak tartom az ismertetett szabályozást azért is, mert az ökológiai termelésre való átállásnál felmerülő problémák, kockázatok áthidalhatóak az olyan megoldásokkal, mint a

¹⁰⁶ Konferencia az ökológiai szőlőtermesztésről

<http://www.borespiac.hu/szoleszet-boraszat/szoleszet/Konferencia-az-okologiai-szolo termesztessel/24/> 2012. 10. 12

¹⁰⁷ Biobor az egészséges alternatíva <http://www.wineworld.hu/hir.php?id=3528> 2012. 10. 12

¹⁰⁸ Vindependent: még az ősszel szőlész-borász szakmaközi szervezetet kell alakítani <http://www.agromonitor.hu/borszesz/47-borszesz/4578-vindependent-meg-az-sszel-szlesz-borasz-szalmakoezi-szervezet-kell-alakitani> 2012. 09. 01

részbeni átállás, így a termelőnek jut elég ideje az új módszerek kidolgozására, anyagi források felkutatására.

A szabályozás egyetlen problémája talán, hogy bár elméletben ugyan már egységes, a gyakorlatban azonban előfordulhatnak zavarok. A termelők – kellő ismeret és utánjárás híján – bizonytalanok lehetnek a hatályos szabályokat illetően. Párhuzamosan több szabályozási rendszer alakult ki, és ezek nem egységesültek kellőképpen, hiszen a magyar előírásrendszernek megfelelő biotermék, pl. a biobor szigorúbb szabályzásnak kell, hogy megfeleljen, mintha mondjuk egy magyar termelő csak az európai bioborra vonatkozó szabályozás szerint készíti borát, amit ugyanúgy megtehet. Ez gondot okozhat mind a fogyasztók, mind a termelők, sőt az ellenőrző szervezetek körében is. A jövőben tehát erre figyelemmel kéne lenni ahhoz, hogy egy még igényesebb, tökéletesebb, egyértelműbb szabályozás alakuljon ki Magyarországon.

Ehhez kapcsolódik a másik észrevételem, melyet dolgozatom utolsó részében fejtegettem: a gyakorlati lehetőségek megismerése, ismeretterjesztés. Erre tényleg nagy szükség lenne, és a megvalósítás is elérhető.

Az adottságaink jók, megfelelő alapunk is van, és a cél is nemes, hiszen a biotermékekkel kapcsolatosan mindig az egyik legfontosabb szempont a környezet védelme, a másik nem elhanyagolható szempont pedig a fogyasztók egészségének megóvása, tehát közvetve az egész társadalom egészségének javítása. Ez pedig éppen elegendő okot szolgáltat a terület kiemelten való kezelésére.

Felhasznált irodalom jegyzéke

Könyv

Bahans, Jean-Marc – Menjucq, Michel: Droit du marché viti-vinicole. Bordeaux, Éditions Féret, 2003.

Buday-Sántha Attila. Agrárpolitika- Vidékpolitika A magyar agrárgazdaság és az Európai Unió. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2001.

Csák Csilla-Nagy Zoltán-Olajos István-Orosz Gábor-Szabó Ágnes-Szilágyi János Ede-Török Géza: A magyar agrárjog fejlődési lehetőségei az EU keretei között. Miskolc, Novotni Kiadó, 2010.

Halmai Péter: Az EU Közös Agrárpolitika (CAP) reformjának elméleti alapjai. Gödöllő, SZIE GTK Európai Tanulmányok Központja, 2001.

Kállay Miklós – Lelkes Lajos: Szőlészeti és borászati szótár. Mezőgazda Kiadó, 2011.

Kissné Bársony Erzsébet: Az ökogazdálkodás szabályozási rendszerének EU-konform továbbfejlesztése az Agenda 2000 tükrében. Budapest, Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, 2000.

Prónay Bence: Borjogi alapismeretek. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2011.

Sántha Attila. A hazai agrárgazdaság környezeti helyzete és az EU-csatlakozással kapcsolatos feladatok. Budapest, BKE Környezetgazdaságtani és technológiai tanszék, 1998.

Sárközy Péter – Seléndy Szabolcs. Az árutermelő biogazdálkodás alapjai. S. l., Biokultúra Egyesület /Stiftung Leben und Umwelt/, 1993.

Seléndy Szabolcs: Ökogazdák kézikönyve. Budapest, Szaktudás Kiadó ház, 2005.

Szőke Lajos: Bioszőlő, biobor- Ökológiai szőlőtermesztés és borászat. Budapest, Mezőgazda kiadó, 2004.

Szőke Lajos: Szőlőfajták – A szőlő környezetbarát termelése. Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1995.

Folyóiratcikk

Dr. Roszik Péter és Bánfi Brigitta: Az ökológiai gazdálkodás ellenőrzésének elmúlt 20 évi tapasztalata = Agroinform tipp 2010/10, 10-13. o.

Könyvfejezet

Ángyán József – Menyhért Zoltán. Az EU-konform mezőgazdasági stratégiaváltás legfontosabb területei és feladatai a növénytermesztésben. In: Magyarország az ezredfordulón Stratégiai kutatások a Magyar Tudományos Akadémián Műhelytanulmányok – Környezetbarát mezőgazdálkodás. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1999. 9-36.

Armin Bechmann: Mi is az az ökogazdálkodás? In= Sárközy Péter – Seléndy Szabolcs (szerk). Az árutermelő biogazdálkodás alapjai. S. l., Biokultúra Egyesület /Stiftung Leben und Umwelt/, 1993. 33-46.

Csordás László: Gondolatok a fenntartható fejlődésről és a fenntartható mezőgazdaságról. In= A fenntartható mezőgazdaságtól a vidékfejlesztésig. IV. Falukonferencia, Kovács Teréz (szerk.), Pécs, MTA Regionális Kutatások Központja, 1997. 167-174.

Václav Krivánek: Csemegeszőlő-fajta ajánlat. In= Szőke Lajos (szerk.) : Szőlőfajták – A szőlő környezetbarát termelése. Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1995. 107-113.

Dr. Roszik Péter: A biológiai termesztés helyzete és kilátásai Magyarországon. In=Dr. Rózsás Attila (szerk.) A magyar agrár-és vidékfejlesztés kilátásai. Budapest, Agroinform Kiadó, 2010. 49-62.

Dr. Roszik Péter: Az ökológiai gazdálkodás ellenőrzésének rendszere Magyarországon. In: Jövőkép az európai mezőgazdaságról, az agrárköztestületek szerepéről. Budapest, Budapesti Agrárkamara, 2004. 127-135. o.

Sárközy Péter: Pirruszi győzelem In=Sárközy Péter – Seléndy Szabolcs (szerk). Az árutermelő biogazdálkodás alapjai. S. l., Biokultúra Egyesület /Stiftung Leben und Umwelt/, 1993. 17-26.

Előadás

Láng István: Környezetvédelem, fenntartható fejlődés Mindentudás Egyeteme – 9. előadás – 2002. november

Internetes forrás

About OrWine/Scientific and technological objectives of the project

<http://www.orwine.org/default.asp?scheda=114> 2012. 04. 02

A nemzetközi biodinamikus mozgalom története

<http://www.biodin.hu/index.php?stilus=lap&hiv=1> 2012. 07. 07

Az ökológiai borokra vonatkozó új uniós szabályozás. Az Európai Bizottság sajtóközleménye Brüsszel, 2012. február 8.

[http://www.biokontroll.hu/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=1171%3A](http://www.biokontroll.hu/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=1171%3Aaz-oekologiai-borokra-vonatkozó-új-unios-szabalyozas&catid=360%3Akozeredek-kozlemenyek&Itemid=139&lang=hu)

[Aaz-oekologiai-borokra-vonatkozó-új-unios-szabalyozas&catid=360%3Akozeredek-kozlemenyek&Itemid=139&lang=hu](http://www.biokontroll.hu/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=1171%3Aaz-oekologiai-borokra-vonatkozó-új-unios-szabalyozas&catid=360%3Akozeredek-kozlemenyek&Itemid=139&lang=hu) 2012. 03. 19

Dr. Kerényi Zoltán: A biobor készítés időszerű kérdései

[http://www.biokontroll.hu/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=1234%3A](http://www.biokontroll.hu/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=1234%3Aa-bioborkeszites-idszer-kerdesei&catid=318%3Aszolo-bor&Itemid=127&lang=hu)

[Aa-bioborkeszites-idszer-kerdesei&catid=318%3Aszolo-bor&Itemid=127&lang=hu](http://www.biokontroll.hu/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=1234%3Aa-bioborkeszites-idszer-kerdesei&catid=318%3Aszolo-bor&Itemid=127&lang=hu) 2012. 04. 27

Európai Bizottság/ Mezőgazdaság és vidékfejlesztés

http://ec.europa.eu/agriculture/organic/eu-policy/legislation_hu 2012. 03. 10

<http://www.harspincszet.hu/hun/biotermesztes.html> 2012. 04. 10

<http://www.harspincszet.hu/hun/tevekenyseg.html> 2012. 04. 10

Hárs Tibor: Bemutakozik a Hárs Pincészet. Biokultúra 2006/5.

http://www.biokontroll.hu/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=715%3Abemutakozik-a-hars-pinceszet&catid=318%3Aszolo-bor&Itemid=127&lang=hu 2012. 04. 10

IFOAM Basic Standards. <http://www.organic-world.net/ifoam-norms0.html?&L=0> 2012. 07. 13

Az OIV 2007-es statisztikája

<http://www.oiv.int/oiv/info/frstatistiquessecteurvitivinicole#bilan> 2012. 02. 21

KSH statisztikái

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_ua001.html,

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_omn005.html 2012. 06. 19

DRAAF Aquitaine/OAV (Aquitaine- regionális Élelmezési, Agrár-, és Erdő Igazgatóság/ Szőlészeti csoport)

http://draaf.aquitaine.agriculture.gouv.fr/IMG/pdf/LVEA_Territoire_F1_cle81f391.pdf

2012. 09. 26

RESAQ VitiBio Enquete Protection du vignoble en bio

http://www.vinopole.com/fileadmin/user_upload/fichiers_vinopole/Resaq_Vitibio/Enquete_protec_viti_bio_2012_RESAQ.pdf 2012. 10. 06

<http://www.vinopole.com/resaq-vitibio/1326-telechargements.html> 2012. 10. 06

Konferencia az ökológiai szőlőtermesztésről <http://www.borespiac.hu/szoleszet-boraszat/szoleszet/Konferencia-az-okologiai-szolotermesztesrol/24/> 2012. 10. 12

Biobor az egészséges alternatíva <http://www.wineworld.hu/hir.php?id=3528> 2012. 10. 12

Vindependent: még az ősszel szőlész-borász szakmaközi szervezetet kell alakítani <http://www.agromonitor.hu/borszesz/47-borszesz/4578-vindependent-meg-az-sszel-szlesz-borasz-szakmakoezi-szervezet-kell-alakitani> 2012. 09. 01

Orwine Sixth framework programme - Area 1.2 - Task 1: Organic viticulture and wine processing

http://www.orwine.org/intranet/libretti/d%205.8%20final%20version%201st%20july%20_263_01_0_.pdf 2012. 04. 07

Felhasznált jogforrások jegyzéke

2092/91/EGK rendelet (1991. június 24.) a mezőgazdasági termékek ökológiai termeléséről, valamint a mezőgazdasági termékeken és élelmiszereken erre utaló jelölésekről

140/1999. (IX. 3.) Kormány rendelet

2/2000. (I. 18.) FVM-KöM együttes rendelet

834/2007 EK rendelete (2007. június 28.) az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek címkézéséről és a 2092/91/EGK rendelet hatályon kívül helyezéséről

A BIZOTTSÁG 889/2008/EK RENDELETE (2008. szeptember 5.) az ökológiai termelés, a címkézés és az ellenőrzés tekintetében az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek címkézéséről szóló 834/2007/EK rendelet részletes végrehajtási szabályainak megállapításáról

A BIZOTTSÁG 1235/2008/EK RENDELETE (2008. december 8.) a 834/2007/EK tanácsi rendeletben az ökológiai termékek harmadik országból származó behozatalára előírt szabályozás végrehajtására vonatkozó részletes szabályok meghatározásáról

BIZOTTSÁG 606/2009/EK RENDELETE (2009. július 10.) a 479/2008/EK tanácsi rendeletnek a szőlőből készült termékek kategóriái, a borászati eljárások és az azokhoz kapcsolódó korlátozások tekintetében történő végrehajtására vonatkozó egyes szabályok megállapításáról

203/2012 EU végrehajtási rendelete a 834/2007/EK tanácsi rendelet részletes végrehajtási szabályainak megállapításáról szóló 889/2008/EK rendeletnek az ökológiai borra vonatkozó részletes szabályok tekintetében történő módosításáról

Biokontroll Hungária Nonprofit Kft. Alap-feltételrendszere 9.2.

Codex Alimentarius - Organically Produced Foods, WHO-FAO, Róma, 2007. 51 o.

